

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

İÇ MEKANDA İŞLEVSEL MELEZLİK

İdil Türküsu ERSEVEN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

İÇ MEKANDA İŞLEVSEL MELEZLİK

İdil Türküsu ERSEVEN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

İÇ MEKANDA İŞLEVSEL MELEZLİK

Danışman: Prof. Bilge SAYIL ONARAN

Yazar: İdil Türküsu ERSEVEN

ÖZ

Modern toplumun hızla değişen yaşam tarzları, kullanıcıların yeni mekansal gereksinimlerine yanıt verebilecek yenilikçi çözümleri zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, işlevsel melezlik veya hibritlik kavramının, modern şehirlerin ihtiyaçlarına uyum sağlayan yeni bir kavram olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Yapılı çevrede çeşitli mimari ölçeklerde karşılaşılan işlevsel melezlik iç mekanda da sıkça tercih edilen bir tipoloji haline gelmiştir. İşlevsel melezlik, farklı fonksiyonları aynı mekanda bir araya getirerek, geleneksel tek işlevli mekanlardan daha karmaşık ve esnek bir mekansal deneyim sunmaktadır. Yeni bir sistem oluşturan melez mekanlar kendine özgü bir çalışma prensibine sahiptir. Bu çalışmanın amacı, işlevsel melezlik kavramını iç mekan özelinde inceleyerek, kavramın kökenlerini, oluşum süreçlerini ve mekansal yansımalarını analiz etmektir. Kavramın mekansal yaklaşımının tasarım süreçlerinde nasıl değerlendirildiği ve uygulama yöntemlerini ortaya koymak hedeflenmiştir. Mekanın fiziksel ve yapısal özellikleri, kullanıcıların mekanla nasıl etkileşime geçtiği ve bu etkileşimlerin sosyal ve kültürel etkileri, melezlik kavramının mekan açısından incelenmesinde dikkate alınacak temel unsurlar olarak belirlenmiştir. Hibritleşme süreçleri mekan bağlamında tanımlanarak mevcut iç mekan örnekleri üzerinden değerlendirilmiştir. Farklı işlevlerin aynı mekanda bir araya geliş durumları ve işlevlerin birbirleriyle ve mekanla kurdukları etkileşim yoğunlukları sınıflandırılmıştır. Yapılan çalışma doğrultusunda, işlevsel melez mekan konseptinin modern kent yaşamının hızlı ve karmaşık yapısına uyum sağlayabildiği, farklı işlevleri bir araya getirerek kullanıcılara yeni deneyimler sağladığı, mekan kurgulanışında çoklu yeteneklere sahip olduğu, esnek ve olası yeni koşullara uyumlu mekanlar sağladığı ve mekanın kullanım verimliliğini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. İşlevsel melez mekanlar aynı zamanda esnek ve sürdürülebilir mekanlar olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: İşlevsel melezlik, Melez mekan, Hibrit iç mekan, Hibrit, İşlev

FUNCTIONAL HYBRIDITY IN INTERIOR SPACE

Supervizor: Prof. Bilge SAYIL ONARAN

Author: İdil Türküsu ERSEVEN

ABSTRACT

The rapidly changing lifestyles of modern society require innovative solutions that can meet the new spatial requirements of users. In this context, the concept of functional hybridity has emerged as a new approach that adapts to the needs of modern cities. It encountered at various architectural scales in the built environment, it has also become a frequently preferred typology in interior spaces. By combining different functions in the same space, functional hybridity offers a more complex and flexible spatial experience than traditional single-function spaces. Hybrid spaces, which form a new system, have their own unique operating principles. This study aims to examine the concept of functional hybridity specifically in interior spaces, analyzing its origins, formation processes, and spatial creation. It aims to clarify how the spatial approach of the concept is evaluated in design processes and its application methods. The physical and structural characteristics of the space, how users interact with the space, and the social and cultural impacts of these interactions have been identified as the main elements in examining the concept of hybridity in spatial terms. The hybridization processes have been defined in the context of space and evaluated through existing interior examples. The situations where different functions come together in the same space and the intensity of the interactions between these functions and the space have been classified. In line with the study, it has been observed that the concept of functional hybrid spaces can adapt to the fast and complex nature of modern urban cities, providing new experiences to users by bringing different functions together. These spaces are defined by their multiple capabilities in spatial design, flexibility, adaptability to potential new conditions, and positive impact on the space use efficiency. Functional hybrid spaces are also considered to be flexible and sustainable environments.

Keywords: Functional hybridity, Hybrid space, Hybrid interior space, Hybrid, Function

TEŐEKKÖR

Tez alıőmam boyunca bilgi ve tecrűbesiyle bana yol gűsteren, deęerli gűrűőleriyle çalıőmama yűn veren, desteęini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli tez danıőmanım Prof. Bilge Sayıl ONARAN'a, hayatımdaki her adımda koőulsuzca yanımda olarak bana gűvenen ve desteklerini her daim hissettięim canım aileme, beni her zaman motive ederek yűzűmű gűldűren sevgili arkadaşlarıma en içten teőekkűrlerimi sunarım.

İdil Tűrkűsu ERSEVEN

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	iv
TABLolar DİZİNİ	vi
GÖRSEL DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: TASARIMDA MEKAN VE MELEZLİK	5
1.1. Gerçek ve Sanal Mekan	8
1.2. Kültürel Melezlik	10
1.3. Yapısal Melezlik	12
1.4. İşlevsel Melezlik	14
2. BÖLÜM: İŞLEVSEL MELEZLİK KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ	16
2.1. Ekonomik ve Toplumsal Nedenler	20
2.2. Benzer Kavramlar	24
2.2.1. Karma Kullanımlı Yapılar	25
2.2.2. Çok Fonksiyonlu Yapılar	27
2.2.3. Esnek Yapılar	28
2.3. İşlevsel Melezliğin Farklı Ölçeklerde Uygulama Biçimleri	31
3. BÖLÜM: İÇ MEKANDA İŞLEVSEL MELEZLİK	33
3.1. Mekansal Özellikler	34
3.2. Yapısal Özellikler	41
3.3. Sosyal Özellikler	43
4. BÖLÜM: İÇ MEKANDA İŞLEVSEL MELEZLİĞİN ÖRNEK PROJELER ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ	47
4.1. İşlevlerin İlişkilerine Göre Melez Mekanlar	49

4.1.1. Tamamen İlişkısız	49
4.1.2. Yarı İlişkili	51
4.1.3. Tam İlişkili	53
4.2. Kullanım Türlerine Göre Melez Mekanlar	55
4.2.1. Aynı Zamanda Farklı Mekanlarda	56
4.2.2. Farklı Zamanlarda Aynı Mekanda	58
4.2.3. Aynı Zamanda Aynı Mekanda	60
SONUÇ	62
KAYNAKLAR.....	66
ETİK BEYANI.....	74
YÜKSEK LİSANS TEZİ ORJİNALLİK RAPORU.....	75
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT	76
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	77

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. İşlevsel Melezlik Kavramının Ortaya Çıkış Sebepleri	24
Tablo 2. Hibrit Yapıların Benzer Kavramlarla Benzerlikleri ve Farklılıkları	30
Tablo 3. Hibrit Mekanın Temel Prensipleri ve Süreçle İlgili Özellikleri	35
Tablo 4. Hibritleşme Katmanları	38
Tablo 5. Hibrit Mekan Oluşum Süreçleri	40
Tablo 6. Hibrit Mekanın İç Mekan Bağlamında Yapısal Özellikleri	42
Tablo 7. İşlevsel Melezlik Kavramının Kullanım Sebepleri ve Mekansal Karşılıkları	64

GÖRSEL DİZİNİ

Görsel 1. Farklı mekansal bileşenlere sahip A, B ve C kimliklerinin melezlenmesiyle oluşan yeni hibrit mekan varyasyonları	7
Görsel 2. Gustav Klimt: The Immersive Experience Sergisi	8
Görsel 3. Life Size Plans	9
Görsel 4. Farklı kültürel formların melezlenmesi	10
Görsel 5. London National Gallery'nin Sainsbury Kanadı	12
Görsel 6. Wrightwood 659, Şikago, Tadao Ando.....	13
Görsel 7. Walker's Coffee House Tunalı, Ankara	15
Görsel 8. Walker's Coffee House Tunalı, Ankara	15
Görsel 9. Efes Antik Kenti Agorası'nın üç boyutlu görselleştirilmesi	17
Görsel 10. Yemekhane ve okul olarak kullanılan çok işlevli mekan, Kapadokya ..	18
Görsel 11. Downtown Athletic Club, New York ve Rem Koolhaas'ın Çizimleri	20
Görsel 12. Starbucks, Ankara	22
Görsel 13. Zorlu Center, İstanbul	26
Görsel 14. The Loft Studio Space, Mumbai	27
Görsel 15. The Loft Studio Space, Mumbai	27
Görsel 16. Esnek mekan kullanım diyagramı	28
Görsel 17. Student Housing, Paris	29
Görsel 18. Bomontiada, İstanbul	32
Görsel 19. Her Majesty's Pleasure, Toronto	34
Görsel 20. Üç Boyutlu Hibritleşme Şeması	36
Görsel 21. WeWork, Ciutat de Granada, İspanya	37
Görsel 22. Base Milano, Milano	39
Görsel 23. Episode Suyu 838 Co-Living Complex, Güney Kore	43
Görsel 24. Core Collective Kensington, Londra	44
Görsel 25. Laundry Holiday, Japonya	45

Görsel 26. L'avare, Ankara	46
Görsel 27. Tamamen İlişkısız Fonksiyonlar	50
Görsel 28. The Museum Hotel Antakya, Hatay	51
Görsel 29. The Museum Hotel Antakya Kesit Çizimi	51
Görsel 30. Yarı İlişkili Fonksiyonlar	52
Görsel 31. Tchibo Cepa, Ankara	53
Görsel 32. Tchibo Cepa Plan Çizimi	53
Görsel 33. Tam İlişkili Fonksiyonlar	54
Görsel 34. Audo Hotel, Danimarka	55
Görsel 35. Audo Hotel Standart Oda Plan Çizimi	55
Görsel 36. Aynı Zamanda Farklı Mekanlarda Bulunan Fonksiyonlar	56
Görsel 37. IKEA Store, Viyana	57
Görsel 38. IKEA Store Kesit Çizimi	57
Görsel 39. Farklı Zamanlarda Aynı Mekanda Bulunan Fonksiyonlar	58
Görsel 40. Super Surface Space, Moskova	59
Görsel 41. Super Surface Space, Moskova	59
Görsel 42. Super Surface Space Plan ve Kesit Çizimleri	59
Görsel 43. Aynı Zamanda Aynı Mekanda Bulunan Fonksiyonlar	60
Görsel 44. Liman Kitap Kahve, Ankara	61
Görsel 45. Liman Kitap Kahve, Ankara	61
Görsel 46. Liman Kitap Kahve Fonksiyon Yerleşim Şeması	61

GİRİŞ

Gelişen çevre ve modern toplumun getirdiği gündelik akışa uyum sağlaması gereken kullanıcılar yeni yaşam stillerini benimsemektedir. Bu yaşam tarzlarının ortaya çıkardığı yeni gündelik rutinler farklı disiplinlerde farklı karşılıklar bulmakta, yenilikçi çözümlere gereksinim duymaktadır. İçinde yaşadığımız yapıli çevre de bu disiplinlerden ayrı düşünülemez. Hayatın hızlı akışına bu yapıli çevre içinde ayak uydurması gereken modern insanın gereksinim duymaya başladığı mekansal özellikler yeni tipolojilerin oluşumuna olanak sağlamaktadır.

Modern şehirlerin ihtiyaçlarının yansıması olarak ortaya çıkan yeni mekansal tipolojilerden birisi de melez ya da başka bir deyişle hibrit mekanlardır. Mimari de melezlik kavramı farklı karşılıklar bulmaktadır. Bu karşılıklar kültürel, yapısal, dijital veya işlevsel boyutlarda farklı melezlikler olarak değerlendirilebilir. Bahsedilen boyutlarda değerlendirilen mekansal melezlik farklı mekansal durumlar ve parametreler üzerinden incelenmektedir. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde, mekansal melezlik kavramının hangi çerçeve sınırları içinde inceleneceğinin belirlenmesi önemli bir hale gelmektedir.

Bu çalışmada işlevsel melezlik üzerine bir derleme yapılmış ve işlevsel melezlik kavramı iç mekan üzerinden değerlendirilmiştir. İç mekan planlaması, diğer mimari ölçeklerde olduğu gibi insan yaşamının sürekli evrim geçiren gereksinimlerine yanıt verme zorunluluğundadır. Günümüzde değişen yaşam tarzları, teknolojinin hızla ilerlemesi ve toplumsal dinamiklerin dönüşümü, mekanların daha esnek ve çok işlevli hale gelmesini gerektirmektedir. Bu doğrultuda, içinde bulunduğumuz çoklu görev çağı, bu görevlerin birlikte yerine getirilebileceği, farklı fonksiyonları bir araya getiren melez (hibrit) mekanlara olan gereksinimi arttırmaktadır.

Melez mekanlar, karma kullanımlı ve çok fonksiyonlu mekanlarla benzer özellikler taşısa da bu tipolojilerin sınırlarının bulanıklaştığı yeni bir tipoloji oluşturmaktadır. Bu tip yapılarda kullanıcılar farklı fonksiyonları aynı anda veya ayrı ayrı, farklı zamanlarda deneyimleyebilmektedir (Per, vd., 2014).

İşlevsel melezlik, kökenleri antik çağa dayanan, ancak modern çağın gereksinimleri ile yeniden şekillenen bir kavramdır. Farklı fonksiyonları bir araya getiren işlevsel

melez mekanlar aynı anda birbirinden ilişkisiz, yarı ilişkili ya da tam ilişkili fonksiyonlara sahip olabilmektedir. Bu farklı fonksiyonlar mekan programında farklı senaryolar oluşmasını sağlamaktadır. Bu senaryolar arasındaki geçişlerin işlevsel, yapısal ve mekansal olarak planlanması ve uyum içinde çalışabilir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, işlevsel melez mekanlar tek bir fonksiyon için tasarlanmış geleneksel tipolojiye sahip mekanlardan daha farklı ve karmaşık bir mekansal deneyim sunabilmektedir. Bu kapsamda, çalışma boyunca gün geçtikçe yayılan ve farklı mimari ölçeklerde karşımıza çıkabilen bu tipolojinin mekansal yansımalarını incelemek ve iç mekanda biçimleniş şekillerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Amaç

Yapılı çevrede çeşitli mimari ölçeklerde karşılaşılan işlevsel melezlik iç mekanda da sıkça tercih edilen bir tipoloji haline gelmiştir. İç mekanda işlevsel melezlik kavramı, modern tüketim toplumunun sürekli evrilerek değişen hızlı ve farklı mekansal gereksinimlerine yenilikçi bir cevap niteliği taşımaktadır. Bir çeşit yeni nesil tasarım stratejisi olarak da değerlendirilebilir. Bu yeni tipoloji, esnek ve sürdürülebilir iç mekanlar sağlayarak mekanın kullanım etkinliğini güçlendirmektedir.

İşlevsel melezlik kavramını iç mekan üzerinden değerlendiren bu tez çalışması kavramı detaylı bir şekilde ele alarak, bu yaklaşımın tasarım süreçlerinde nasıl değerlendirildiğini ve uygulama yöntemlerini ortaya koymayı hedeflenmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, işlevsel melezlik kavramının ortaya çıkış sebeplerini belirlemek, hibritleşme süreçlerini mekan bağlamında tanımlamak ve iç mekan özelinde değerlendirmek, farklı işlevlerin bir mekanda nasıl bir arada kullanılabileceğini incelemek, işlevlerin bir araya geliş biçimlerini yapısal, fiziksel ve fonksiyonel olarak incelemek, bu bir araya geliş biçimlerinin gerçekleşmesi için mekansal gereksinimleri belirlemek, işlevsel melezliğin mekanın esnekliğine ve kullanım verimliliğine etkisini incelemek çalışmanın temel amaçlarını oluşturmaktadır.

Kapsam

Sürekli gelişmeye açık modern kentlerde giderek yaygınlaşan işlevsel melez mekanlar çok fonksiyonlu ya da çok programlı yapıları tanımlamaktadır. Türkiye ve dünyada farklı yaklaşımlarla uygulanan bu tipolojinin tanımlanması ve bir mekanın hibritleşme sürecinin çözümlenmesi farklı görüşlerle ifade edilmiştir. Araştırma kapsamında çeşitli görüşlere ilişkin detaylı bilgiler verilmiş, bu görüşler tez çalışması için belirtilen amaçlara paralel olarak değerlendirilmiş ve iç mekanda işlevsel melezlik kavramına dair örnekler incelenmiştir.

Tez çalışması toplamda dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde melezlik kavramının tanımı yapılarak temel özellikleri incelenmiştir. Kavramın mekan üzerinden değerlendirmesi yapılarak mimaride karşılaşılan melezlik çeşitleri analiz edilmiştir. İkinci bölüm işlevsel melezlik kavramının ortaya çıkış sürecini ele almaktadır. Kavramın kökeni, oluşumundaki ekonomik ve toplumsal nedenler ve farklı ölçeklerde uygulama biçimleri değerlendirilmiştir. Buna ek olarak, işlevsel melezlik kavramının bağdaştırıldığı karma kullanımlı yapılar, çok işlevli yapılar ve esnek yapılar tanımlanarak bu kavramlar arasındaki mekansal benzerlikler ve farklılıklar belirlenmiştir. Üçüncü bölümde işlevsel melezlik kavramı iç mekan özelinde değerlendirilmiştir. İşlevsel melezliğin sahip olduğu mekansal, yapısal ve sosyal özellikler farklı görüşler ve örnekler üzerinden incelenmiştir. Son olarak dördüncü bölümde, mekanda fonksiyonel melezliği sağlayan işlevler, bu işlevlerin birbirleriyle ilişkileri ve mekanın bu işlevlere göre şekillenen kullanım programları Türkiye ve dünyadan örneklerle analiz edilmiştir.

Yöntem

İç mekanda işlevsel melezlik üzerine bir değerlendirme olan bu çalışma için teorik bir çerçeve oluşturmak amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması, kavramın tanımı ve oluşum süreciyle başlamıştır. Bu aşamada işlevsel melezlik kavramı iç mekan bağlamında tanımlanmıştır. Kavramın taşınması gereken özellikler belirlenerek literatür taraması tamamlanmıştır. Oluşturulan teorik sınırlar çerçevesinde işlevsel melezlik prensiplerini taşıyan yurt içi ve yurt dışından seçilen mevcut iç mekan projeleri analiz edilmiştir. Bu projeler üzerinde yapılan analizler

sonucu elde edilen verilerle işlevsel melezliğin mekansal yansımaları sınıflandırılarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamında Türkçe ve yabancı dilde kitap, makale, tez, dergi, bildiri gibi basılı ve elektronik bilimsel yayınlar, kişisel arşiv ve dijital medya kaynakları kullanılmıştır. İncelenen örneklerden bazıları yerinde ziyaret edilmiştir.

1. BÖLÜM: TASARIMDA MEKAN VE MELEZLİK

Temeli biyolojiye dayanan melezlik kavramı pek çok alanda yaygın bir kullanıma sahiptir. Kavram, bilim ve üretim alanları başta olmak üzere farklı disiplinlerde kullanılmaktadır. Birbirinden oldukça farklı alanlarda kullanılmasına rağmen temelde aynı anlamı taşıyan melezlik kavramının çeşitli durumların tanımlanmasında kullanılabildiği görülmektedir. Melezlik veya melezleşme, sosyoloji, hareketlilik, girişimcilik ve organizasyon çalışmaları, bilgi teknolojisi, kentsel planlama ve mimarlık gibi çeşitli disiplinler tarafından incelenmiştir (Di Marino, vd., 2022). Bu nedenle, melezlik olgusunun farklı bakış açılarıyla yorumlanışları bulunmaktadır. “Melez” kelimesinin temel sözcük anlamı, değişik türden hayvan veya bitkiden üremiş, kırma, hibrit, karışık olarak geçmektedir (TDK, 2022). “Hibrit” kelimesi ise sözlükte iki farklı güç kaynağının bir arada bulunması, melez olarak tanımlanmıştır (TDK, 2022). Bu doğrultuda incelendiğinde, melez ve hibrit kavramlarının temelde aynı anlamı ve özellikleri taşıyarak birbirinin yerine kullanılabildiği görülmektedir. İncelenen kaynaklarda her iki kullanımın da örnekleri mevcuttur. Her iki terim de iki veya daha fazla farklı unsurun bir araya gelerek oluşturduğu yeni ve karma bir yapıyı ifade etmektedir. Bu sebeple, melez mekan ve hibrit mekan terimlerinin birbirine eşdeğer olduğunu belirtmek önemlidir. Çalışma boyunca, melez mekan, hibrit mekan, melezleşme ve hibritleşme terimlerini aynı kavramları tanımlayan farklı isimlendirmeler olarak kullanılmıştır.

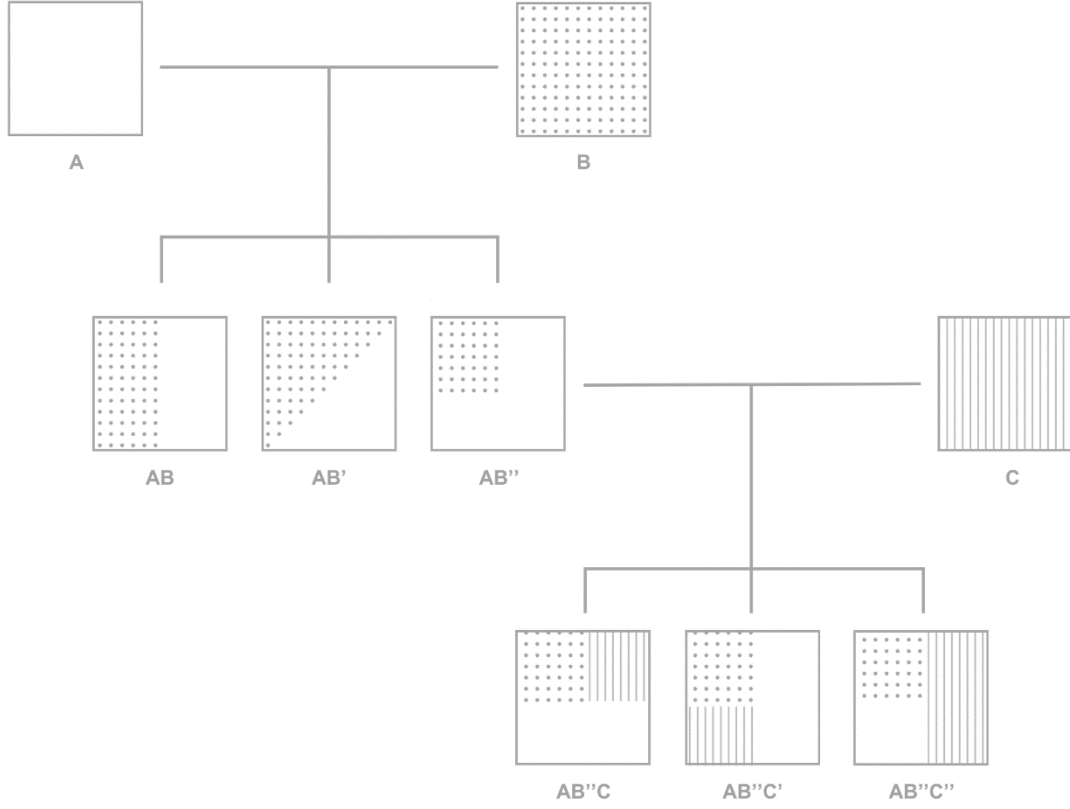
Latince kökenli melezlik kavramı etimolojik olarak incelendiğinde karıştırılmış bir şey, karışım olarak tanımlanmaktadır (Ali, 2019; Gündüz, 2007). Başka bir deyişle, iki veya daha fazla durumun, parçanın ya da türün bir araya gelerek, karşılaşarak veya üst üste binerek oluşturduğu yeni bir durum, tür ya da karışım olarak tanımlanabilir (Buğra, 2011). Globalleşme etkisiyle kullanım alanı sürekli genişleyen bu kavram tasarım ve mimari disiplinlerinde de farklı kullanımlarla kendine yer edinmekte ve yeni yaklaşımların oluşmasında rol oynamaktadır (Gyurkovich, vd., 2016; Gyurkovich, 2022).

Kentsel planlama ve mimarlık disiplinlerinde kullanılan melezleşme kavramı, temel olarak yapılar ve kentsel çevrelerdeki mekansal-işlevsel ilişkiler ve sosyal etkileşimlerin birleşimi olarak değerlendirilmektedir. Bu durum sadece mekansal-

işlevsel boyutu da kapsayabilmektedir. (Cho, vd., 2016; Cho, vd.,2017; Migliore, vd., 2021). Bu sebeple, çoğunlukla mekansal-işlevsel boyutta değerlendirilen melezlik kavramının karma kullanım, esneklik ve çok işlevlilik kavramlarıyla ilişkilendirildiği görülmektedir (Leclercq ve Pojani, 2020). Melezlik kavramı üzerine yapılan çalışmalarda barınma, çalışma, sosyal ve rekreasyonel işlevler arasındaki mekansal etkileşimlerin oluşum ve biçimleniş süreçlerine odaklanılmış, bu etkileşimler kentsel alanlar, mahalleler, iç mekanlar gibi farklı ölçeklerde incelenmiştir (Castells, 2011; Di Marino, vd., 2022; Krasilnikova ve Klimov, 2020).

Temel anlamı farklı parçalarla oluşturulan yeni bir oluşum olarak kabul edilen melezlik kavramı, yeni oluşumlar ve gereksinimler etrafında gelişebilen yapısıyla tasarım ve mekan bağlamında pek çok farklı yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bu farklı parçaların bir araya gelmesiyle oluşan sistem Sargın (2004)'a göre “kompozit” bir oluşumdur. Yine benzer bir yaklaşıma göre ise melezlik “parçalar ve katmanlarla oluşturulan bir bütün” olarak tanımlanmıştır (Caples ve Jefferson, 2005; Ertürk, 2021).

En az iki farklı sistemin bir araya getirildiği bu kavramda, başlangıçtaki unsurların en olumlu ve kullanışlı özelliklerinden yararlanılarak geliştirilen yeni bir yapı oluşturulmaktadır (Gyurkovich, 2022). Ana kaynakların farklılaşması bu yeni yapıların ve bileşenlerin var olmasını sağlamaktadır (Yazgan ve Yazgan, 2004). Benzer bir bakış açısıyla melezlik, iki farklı sistemin biri diğerine baskın olmaksızın bir araya gelmesine dayalı bir mekan adaptasyonu olarak tanımlanabilmektedir (Braifkani ve Günçe, 2021).

Görsel 1. Farklı mekansal bileşenlere sahip A, B ve C kimliklerinin melezlenmesiyle oluşan yeni hibrit mekan varyasyonları (*Kişisel Arşiv*).

Literatür incelendiğinde, melezlik kavramının tasarım ve mekan üzerinden farklı bakış açılarıyla değerlendirildiği görülmektedir. Yapısal, kültürel, sosyal veya işlevsel bağlamda pek çok farklı durum melez olarak tanımlanabilmektedir. Farklı mekansal kavramlar ve durumlar bu tanımlamaların oluşmasında ve çeşitlenmesinde etkili olmaktadır. Bu sebeple, mekan üzerinden incelenen melezlik kavramının hangi sınırlar çerçevesinde inceleneceğinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, farklı mekansal kullanım amaçlarının bir araya getirilme durumları incelenerek işlevsel melezlik üzerine bir değerlendirme gerçekleştirmek hedeflenmiştir. Mekanın fiziksel ve yapısal özellikleri, kullanıcıların mekanla etkileşim biçimleri ve bu etkileşimlerin sosyal ve kültürel yansımaları, melezlik kavramının mekan bağlamında incelenmesinde dikkate alınacak temel unsurlar olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda mekan ve tasarım boyutunda karşılaşılan melezlenme durumları gerçek ve sanal mekan, kültürel melezlik, yapısal melezlik ve işlevsel melezlik olarak değerlendirilmiştir.

1.1. Gerçek ve Sanal Mekan

Teknolojinin kaçınılmaz bir şekilde tasarımın içine girmesi mekansal bağlamda da farklı boyutlarda karşılaşılan bir durum haline gelmiştir. Sürekli gelişen teknolojik yenilikler ve sistemler, yaratma, üretme, uygulama süreçlerinin yanı sıra mekanın bir parçası hatta kendisi olmaya başlamıştır. Bu durum, gerçek ve sanal mekan arasında bir melezlenme oluşturmaktadır.

Fiziksel gerçeklik ve dijital dünya iç içe geçerek üçüncü bir mekan ortaya çıkarmaktadır. Oluşan bu yeni mekan hibrit veya siber mekan olarak tanımlandığı görülmektedir (Chan, 2010). Teknolojik sistemlerin mekanla bütünleşmeye başlaması, kullanıcıların o mekanı nasıl algıladıklarını ve mekanla kurdukları ilişkileri kökten değiştirmekte ve kullanıcılar için yeni bir mekansal deneyim yaratmaktadır (Braifkani ve Günçe, 2021; Buğra, 2011).

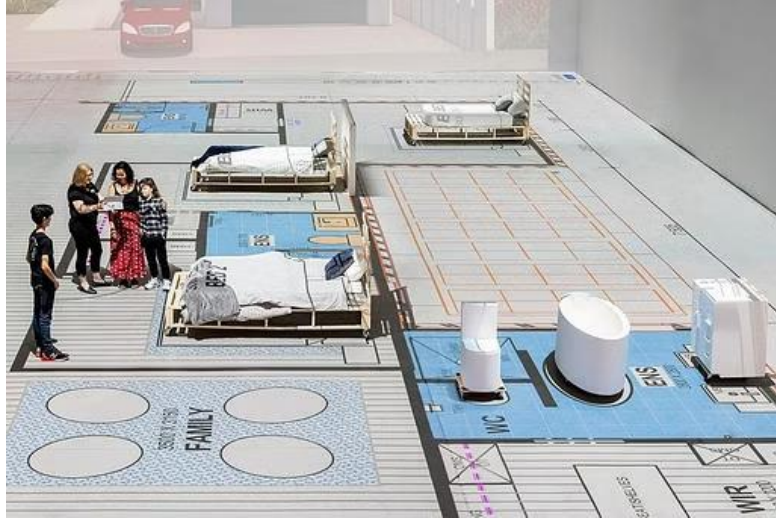

Görsel 2. Gustav Klimt: The Immersive Experience Sergisi

(<https://www.webarcelona.net/barcelona-events/klimt-immersive-experience-ideal-centre-darts-digital>s).

Gerçek ve sanal mekan birleşiminin çoğunlukla mimari enstalasyonlarda ve sergilerde farklı deneyimler veya etkileşimler sunmak üzere kullanıldığı örnekler görülmektedir. Gerçek mekanlarla etkileşime geçebilen bilgisayar oyunları, interaktif izdüşüm projeleri gibi farklı kullanımlar da gerçek ve sanal mekan melezliğine

verilebilecek örneklerdendir. Exhibition Hub tarafından düzenlenen "Gustav Klimt: The Immersive Experience" projesi (Görsel 2.), büyük ölçekli ekranlar, dijital projeksiyonlar, üç boyutlu efektler ve sanal gerçeklik kullanılarak oluşturulmuş, gerçek ve sanal mekan melezi bir sergidir. Fiziksel ve dijital dünyalar arasındaki sınırlar ortadan kaldırılarak sanat eserleri mekanın bir parçası haline getirilmiştir. Kullanıcıların eserleri ve mekanı aynı anda deneyimlemesi sağlanarak interaktif ve hibrit bir mekan oluşturulmuştur (<https://www.webarcelona.net/barcelona-events/klimt-immersive-experience-ideal-centre-darts-digital>). Life Size Plans (Görsel 3.) projesi ise mimari projeler için plan çizimlerini gerçek boyutlu görselleştiren bir oluşumdur. Çizimler gerçek ölçekte büyük projektörler yardımıyla yansıtılarak kullanıcılara mekanı yapının inşasından önce deneyimleme fırsatı sunmaktadır. Aynı zamanda, tasarımla ilgili oluşabilecek potansiyel sorunların belirlenmesi ve bu sorunların projenin erken aşamalarında giderilmesini de sağlamaktadır (<https://archinect.com/news/article/150326120/company-that-projects-life-size-plans-for-client-walkthroughs-is-coming-to-the-u-s>). Her iki örnekte de fiziksel çevre sanal boyuttaki dijital elemanlarla bütünleşerek mekanı tanımlamaktadır.

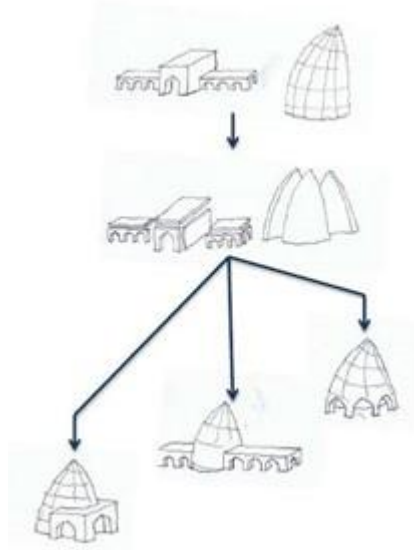

Görsel 3. Life Size Plans

(<https://archinect.com/news/article/150326120/company-that-projects-life-size-plans-for-client-walkthroughs-is-coming-to-the-u-s>).

1.2. Kültürel Melezlik

Tasarımda mekan ve melezlik kavramlarının incelendiği bir diğer kavram kültürel melezliktir. Temel olarak farklı sosyal, toplumsal ve kültürel yapılaşmaların çeşitli sebeplerle bir araya gelip etkileşerek ortaya çıkardığı mekansal ve mimari oluşumlar olarak tanımlanmaktadır. Bu oluşumlarda politik ve ekonomik sebeplerin de etkili olduğu belirtilmektedir (Gündüz, 2007). Başka bir deyişle kültürel melezlik, küreselleşmenin sosyal, fiziksel, ekonomik ve politik yönlerde değişime yol açarak kentte yeni tipolojiler ve mekansal biçimler üretmeyi amaçladığı bir eylem niteliğindedir. Kültürel olguların mevcut pratiklerden ayrılarak yeni formlar üzerinden birleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Ziyade, 2014). Bu bağlamda, farklı mimari stillerin veya üslupların aynı mekanda bir araya getirilmesiyle oluşan yaklaşımlar da kültürel melezlik olarak değerlendirilmekte ve “füzyon mimarlık” olarak tanımlanmaktadır (Etcheberry, 2004; Gündüz, 2007). Görsel 4.’te farklı kültürel formların melezlenmesiyle meydana gelen hibrit yapıların oluşum sürecinin grafiği görülmektedir. İki ana yapı farklı form ve kültürel özellikleri temsil etmektedir. Görselde, bu iki ana yapının farklı yapısal özellikleri ve elemanları çeşitli şekillerde bir araya geldiğinde oluşturabilecekleri olası yeni hibrit yapılar gösterilmektedir.

Görsel 4. Farklı kültürel formların melezlenmesi (Ziyade, 2014).

Kültürel melezlik üzerine literatürde başta kolonyal ve post-kolonyal olmak üzere farklı yaklaşımlarda bulunulmuştur. Kültürel melezlik kavramı özcü yaklaşıma sahip kolonyal dönemde yaygınlaşmaya başlasa da bu söylemde olumsuz bir kavram olarak nitelendirilmiştir. Kolonyalizm, “yeni topraklarda bir topluluk oluşturma süreci” olarak değerlendirilmekte, bu sebeple farklı kültürlerin karışımının sınırları ve özgünlükleri yok edeceği ve dezenformasyona yol açacağını savunmaktadır (Buğra, 2011; Ertürk, 2021; Loomba, 2000). 20. Yüzyıl sonlarında kolonyal dönem sonrası gelen post-kolonyal yaklaşımda kültürel meleziğe bakış değişmiştir. Post-kolonyal yaklaşım, yaşam dinamikleri içinde birbiriyle karşılaşan ve etkileşimde bulunmak zorunda olan farklı kültürlerin tamamen saf kalmalarının mümkün olmadığını söylemektedir. Kolonyal yaklaşımın tersine, bu yeni melez oluşumların daha kuvvetli olduğu pek çok görüşle desteklenmiştir. Farklı kültürlerin bir araya geldiklerinde birbirlerini yok etmek yerine güçlendirdikleri, karşılıklı fayda sağlayarak geliştikleri ve bu melezlenmelerin yeni nesillere kompleks kültürler olarak aktarılması gerektiği savunulmuştur (Buğra, 2011; Ertürk, 2021; Young, 2007).

Londra’da bulunan ve 1824 yılında kurulan London National Gallery 1991 yılında Robert Venturi ve Denise Scott Brown tasarımıyla genişletilmiştir. Bu genişletmeyle inşa edilen Sainsbury Kanadı’nın cephe tasarımında ana galeri binasının dönemini yansıtan ritimlerini ve formlarını tekrarlayan bir desen görülmektedir. Bu tekrarlama cephe boyunca gittikçe seyrekleşerek devam etmektedir. Seyrekleşen geleneksel formların altında ek binanın modern mimarisi daha çok ortaya çıkmaktadır. Bu sayede, iki farklı sitilin birbirlerinin önüne geçmeden bir arada var olduğu melez bir yapı ortaya çıkarılmıştır (Lawson, 2001).

Görsel 5. London National Gallery'nin Sainsbury Kanadı

(<https://www.gzt.com/arkitekt/less-is-bore-mottosu-robert-venturi-3580912>).

1.3. Yapısal Melezlik

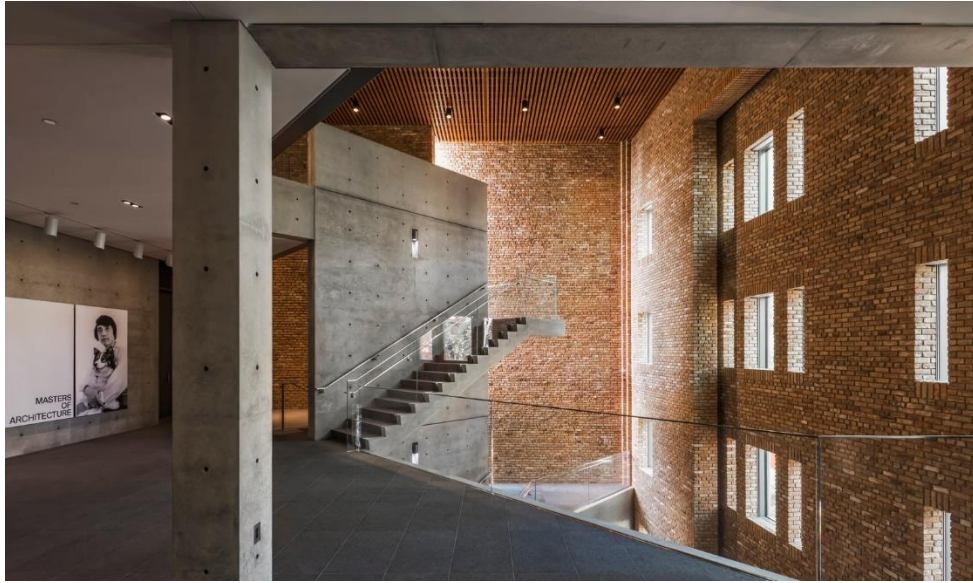
Tasarım ve mekan üzerinden değerlendirilen melezlik kavramını oluşturan olgulardan birisi de fiziksel boyuttur. Mekanın fiziksel yani maddesel olarak algılanmasını sağlayan farklı elementlerin ve dinamiklerin bir araya gelmesi yapısal melezliği oluşturmaktadır. Bu dinamikler ölçek-oran, yoğunluk, doku ve hareket gibi kavramları karşılamaktadır (Ertürk, 2021; Gündüz, 2007).

Ölçek ve oran, mekanın fiziksel boyutunu ortaya koyan önemli bir unsurdur. Mekanın algılanmasında büyük rol oynayarak ana ve ara mekanları, mekanlar arasındaki bağlantıları belirler, baskın ve çekinik özellikleri ortaya koyar. Bu özellikleriyle oran ve ölçek kavramları algısal değişimleri kontrol ederek melez özelliklerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Ching, 2002; Ertürk, 2021; Gündüz, 2007). Diğer bir kavram olan yoğunluk da ölçek-oran dinamiklerine benzer şekilde çalışmaktadır. Mekansal özelliklerin baskınlık ve çekiniklik durumlarına göre oluşturulan algısal denge melezlik durumunun var olmasında etkili olmaktadır. Bu durumda mekanın yoğunluğundaki artış ya da azalış melezliğin heterojen veya homojen bir kimlik kazanmasında rol oynamaktadır (Batty, 2005; Gündüz, 2007).

Doku, başka bir deyişle malzeme, bir mekanda yapısal melezliği tanımlayan en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir. Mekan boyunca dokuyla sağlanan devamlılıklar, kesintiler, değişimler veya karışımlar mekansal kurguları belirleyerek melez kimlikler oluşturabilmektedir (Franck ve Leopori, 2000; Gündüz, 2007).

Benzer bir şekilde hareket kavramı da mekanı niteleyen, kimlik kazandıran önemli bir unsurdur. Sadece kullanıcılarla sınırlı kalmayan hareket kavramı iç içe geçen, ayrışan, bağlanan, birbirini takip eden mekansal döngüleri tanımlamak için de kullanılmaktadır. Farklı şekillerde ortaya çıkabilen yapısal ve mekansal hareketler melez mekanların oluşmasını sağlamaktadır (Gündüz, 2007).

Tadao Ando tarafından tasarlanan Wrightwood 659 sanat galerisi olarak hizmet vermektedir. 1920'lerde inşa edilmiş bir yığma yapının yeniden işlevlendirilmesiyle oluşturulmuştur. Eski yapının sadece cephesi korunarak tüm iç kısmı kaldırılmıştır. Yerine yığma kabuk içine yeni bir çelik ve betonarme yapı inşa edilerek melez bir mekan oluşturulmuştur. Yapı boyunca strüktür, stil, malzeme ve formlar arasındaki zıtlıklar baskın bir şekilde gözlenebilmektedir. Bu melezlenme durumu kullanıcılara farklı bir deneyim sunmaktadır (<https://www.archdaily.com/905366/wrightwood-659-exhibition-space-tadao-ando-architect-and-associates>).

Görsel 6. Wrightwood 659, Şikago, Tadao Ando

(<https://www.archdaily.com/905366/wrightwood-659-exhibition-space-tadao-ando-architect-and-associates>).

1.4. İşlevsel Melezlik

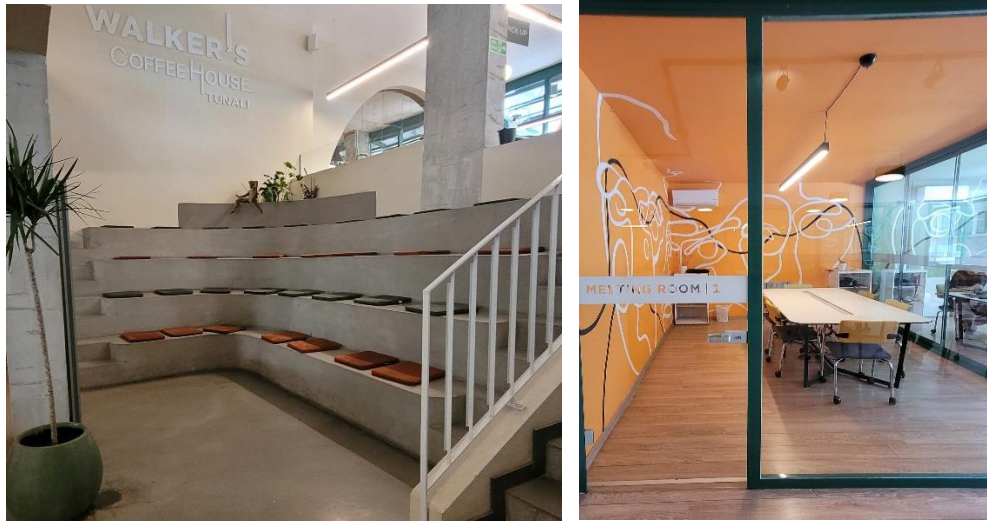
Mekansal bağlamda en sık karşılaşılan melezlik türlerinden birisi de işlevsel melezliktir. Bu melezlik türü sürekli gelişen ve değişen yaşam dinamiklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Farklı kullanım ihtiyaçlarını karşılayan fonksiyonların bir araya gelmesiyle oluşan işlevsel melezlik çok fonksiyonlu mekanlar yaratmaktadır. Holl, (2014)'ye göre "oportünist yapılar" olarak tanımlanan işlevsel melezlik çoklu yeteneklere sahip, kentsel düzende zaman ve yerden tasarruf edilmesini sağlayan bir konsept olarak değerlendirilmektedir.

Belirli fonksiyonların belirli tanımlarını karşılayan ayrı ayrı mekanların kullanıldığı geleneksel yaklaşımların aksine modern mimari pratikte, bu belirli ve farklı fonksiyonları tanımlayan mekanların kesiştirilmeye başlanmasıyla yeni mekansal durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumsal işlevsel hibritleşme olarak tanımlanmaktadır (Buğra, 2011). Kullanım odaklı sınırların bulanıklaşması hem mekansal hem de sosyal dinamiklerin etkileşimini değiştirmekte, mekansal avantajlar yaratarak olağan yaşantının akışına farklı katkılar sağlamaktadır (Kelly, 2006; Schwehr, vd., 2019). Fonksiyonel dinamiklerin kurgulanması, bir araya getirilmesi, dönüştürülmesi, ayrıştırılması gibi senaryolar, bu senaryolar arasındaki hiyerarşik bağlantılar işlevsel melezliğin mekan üzerinden okunmasında büyük rol oynamaktadır.

Ankara'da bulunan Walker's Coffee House Tunalı (Görsel 7-8.) işlevsel melezliğe başarılı bir örnek olarak gösterilebilir. Ana fonksiyonu kafe olan mekan farklı sosyal ve kültürel etkinlikleri de kullanım programında bulundurmaktadır. Sosyalleşme imkanlarına ek olarak çalışmak için de elverişli bir alan sunan mekan içinde özel olarak kiralanabilen toplantı, atölye, çeşitli sunum ve organizasyonların gerçekleştirilebileceği alanlar tasarlanmıştır. Farklı işlevleri bir araya getiren mekan işlevsel melezlik özelliklerini kullanarak kullanıcı grubunun gereksinimlerine karşılık vermektedir.

Görsel 7. Walker's Coffee House Tunalı, Ankara (Kişisel Arşiv).

Görsel 8. Walker's Coffee House Tunalı, Ankara, Çok işlevli alan ve çalışma-toplantı odaları (Kişisel Arşiv).

2. BÖLÜM: İŞLEVSEL MELEZLİK KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

Modern toplumun hızlı gündelik akışına uyum sağlaması gereken kullanıcılar aynı anda birçok görevi yerine getirme eğiliminde bulunmaktadır. Çoklu görev yönetimi olarak adlandırılan bu durum, kısa sürede pek çok görevi yerine getirmesi gereken kullanıcılar için zaman yönetimi ve hız gibi kavramların önemini artırmaktadır. Kaptan (2013)'in "*zamanını boşa harcamayan modern insan*" olarak tanımladığı kullanıcı, içinde bulunduğumuz çoklu görev çağına ayak uydurmak zorunda kalmaktadır. Mekan ve tasarım üzerinden de karşılık bulan bu kavramlar yeni tipolojiler oluşmasında rol oynamaktadır. Bu bağlamda içinde bulunduğumuz çoklu görev çağı, tüm bu görevlerin birlikte yerine getirilebileceği ve farklı program birleşimleri sağlayabilecek mekanlara ihtiyacı çoğaltmaktadır. Tek fonksiyonlu saf mekan tipolojisinin yetersiz kaldığı durumlarda melez veya hibrit mekanlar olarak adlandırılan çok fonksiyonlu mekanların yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir.

Modern şehirlerin gelişmesiyle yaygınlaşan hibrit mekanlar çok fonksiyonlu veya çok programlı yapıları tanımlamaktadır. Kavramın isimlendirilmesi güncel olsa da tarih boyunca farklı kültürlerde melez mekan tanımına uygun pek çok yapı ve mekanın kullanıldığı görülmektedir. Bu mekanlar dükkan üstü ev gibi daha basit ve yaygın karma programlı yapılardan Antik Yunan kentlerinin önemli bir parçası olan ve ibadet, ticaret, sosyalleşme ve şehrin yönetimi gibi işlevlerin bir araya getirildiği *Agoralar (pazar yeri)* gibi daha kompleks yapılara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Ali, 2019; Holl, 2014). Görsel 9.'da görülen Efes Antik Kenti'nde bulunan iki agoradan birisi olan Aşağı Agora, antik çağda yaygın olarak görülen bu yapı türüne ait önemli bir örnektir. Yapı temelde ticaret merkezi olarak kullanılmıştır. Şehir içindeki en önemli yapılardan birisidir ve merkezi bir noktada konumlandırılmıştır. Ticari işlevinin yanı sıra politik ve dini amaçlı toplantıların gerçekleştiği bir merkez olarak da kullanılmıştır. Bu temel iki işleve hizmet ederek farklı sosyal grupları bir araya getiren ve toplumsal etkileşimi destekleyen yapı hibrit bir mekan olarak değerlendirilebilir (<https://ephesus.us/tr/antik-efes/asagi-agora/>, <https://virtualreconstruction.com/wp/?p=631>).

Görsel 9. Efes Antik Kenti Agorası'nın üç boyutlu görselleştirilmesi

(<https://virtualreconstruction.com/wp/?p=631>).

Antik çağlarda kurulan şehirler, gelişmişlik düzeyi, ekonomik ve güvenlik kaynaklı sebeplerle küçük alanlarda yoğun bir nüfusla yaşama eğilimi göstermiştir. Belirtilen yaşam tarzına uygun olarak inşa edilen kentlerde farklı fonksiyonları karşılamak için aynı mekanların kullanıldığı, mekanlar arasındaki ayrımların kesin bir şekilde tanımlanmadığı örnekler oldukça sık rastlanmaktadır. Bu fonksiyonlara barınma alanları, ticaret alanları, iş yerleri, sosyalleşme ve eğlence merkezleri örnek olarak gösterilebilir. Birbirinden oldukça farklı işlevlerin bu derece bir araya gelmesi, kesişmesi ya da üst üste binmeleri tek bir odada görülebileceği gibi tüm şehri kapsayabilmesi de mümkündür. Bu duruma benzer örneklerin tüm kenti kapsayan tek bir hibrit mekan olarak değerlendirildiği görülmektedir (Luna, 2018; Musiatowicz, 2014). Nevşehir, Kapadokya bölgesinde bu özellikleri taşıyan örnekler görmek mümkündür. Peribacaları olarak da adlandırılan, bölgeye özgü yumuşak tüf kaya yapılar kolay işlenebilirliği sayesinde binlerce yıl boyunca yerleşim yerleri olarak kullanılmıştır. Gizlenme ve savunma için güvenli alanlar sağlayan kaya oyma yapılar aylar boyunca kullanılan sığınaklara dönüşmüştür. Yoğun bir nüfusla uzun süreli kullanım gerektiren bu mekanlarda kısıtlı alan sebebiyle farklı işlevlerin tek mekanda toplandığı görülmektedir. Bu örneklerden birisi Görsel 10.'da görülen yemekhane ve okul yapısıdır. Benzer mekansal özellikler taşıyan iki farklı işlev tek iç mekanda bir araya getirilmiştir. Fonksiyonların mekansal gereksinimleri arasındaki benzerliklerin

bu iki işlevin bir araya getirilmesinde etkili olduğu söylenebilir. Toplu kullanıma hizmet eden bu alan kayalara oyularak oluşturulan masa, oturma alanları ve raf sistemleriyle okul ve yemekhane olarak işlevlendirilmiş hibrit bir mekan örneğidir.

Görsel 10. Yemekhane ve okul olarak kullanılan çok işlevli mekan, Kapadokya (*Kişisel Arşiv*).

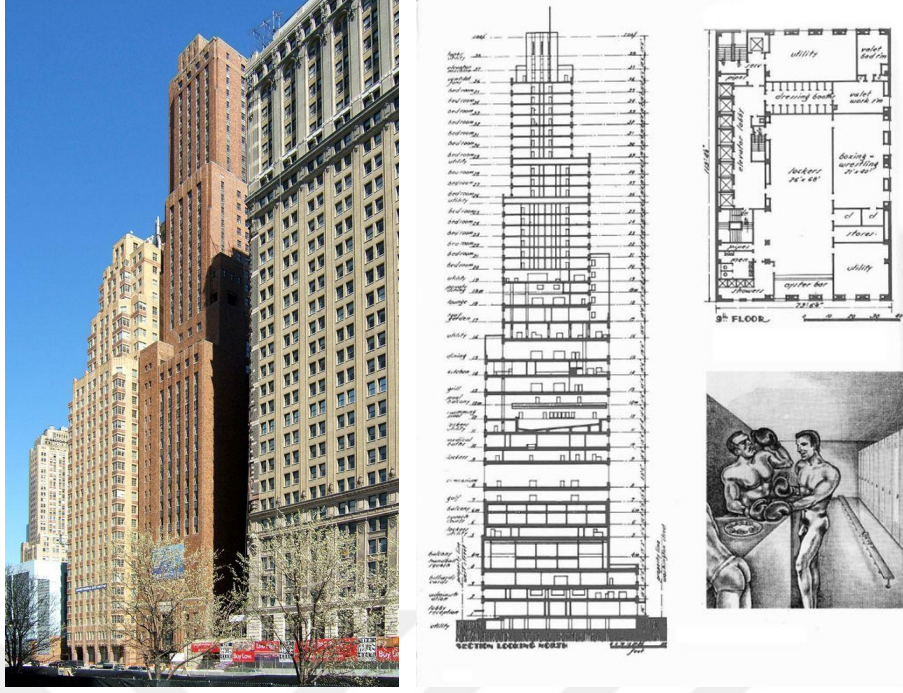
Günümüzde mekansal şekilleniş biçimleri ve sebepleri antik çağlarla farklılık göstermektedir. İşlevlerin, kullanıcıların ve deneyimlerin çeşitliliğini vurgulayan metropol yaşam tarzı yeni mekansal olasılıkların önünü açmaktadır. Şehrin doğasında bulunan karmaşıklık ve heterojen yapı, tasarım süreçlerinde de kullanılmaktadır (Musiatowicz, 2014). Çağdaş yaşam stilleri, çalışma biçimleri ve sosyal aktiviteler iç içe geçmeye başladığında her ölçekte yeni kavramların birbirini takip etmesi gerekmektedir. Yeni ve değişken ‘yaşam tarzları’ çeşitli fonksiyonları bir araya getiren yapılara olan gereksinimi arttırmaktadır. Bu gereksinimler farklı programları birbirine bağlayan hibrit (melez) mekanlar olarak karşılık bulmaktadır.

Karma kullanımlı, çok fonksiyonlu ya da esnek olarak tanımlanabilen, temelde birden çok işlevi bir araya getirme özellikleriyle ortaklaşan bu yapı türlerine ait en belirgin ilk örneklerin 19. yüzyılın sonlarında, başta Amerika ve Avrupa olmak üzere, yoğun şehirlerin ve örtüşmeye başlayan işlevlerin kaçınılmazlığı sonucu ortaya çıktığı görülmektedir (Gyurkovich, 2022; Mozas, 2014). 21. yüzyıl ile iyice büyüyen ve kalabalıklaşan metropoller sayesinde bu yapı türlerinin en yaygın döneminin yaşandığı gözlenmektedir. Temelde aynı amaca hizmet eden bu kavramlar

kullanımlarının artmasıyla birlikte kendilerine özgü karakteristik özellikleriyle daha net bir şekilde ayrılmaya başlamıştır.

Tarih boyunca kullanılan ve karma kullanımlı, çok fonksiyonlu ve esnek kullanımlı mekanlarla birlikte sınıflandırılan melez mekanlar ilk kez Joseph Fenton (1985) tarafından yayınlanan katalogda farklı bir yapı türü olarak tanımlanmıştır. Fenton'a göre hibrit veya melez yapılar benzer kullanım amaçlı diğer yapılardan bünyesinde barındırdığı programların birbirleriyle ilişkili olma biçimleri ve yoğunluklarıyla ayrılmaktadır (Fenton, 1985; Musiatowicz, 2014). Fenton'ın ardından Koolhaas (1997), melez yapıların varlığını tanımlayarak 19. ve 20. yüzyıl dinamiklerinin kentlerde sebep olduğu mekansal ve ekonomik koşulları bu kavramın ortaya çıkış sebebi olarak kabul etmektedir (Gyurkovich, 2020; Koolhaas, 1997). Bu türe ait ilk modern örneklerin çok katlı uzun yapılar, gökdelenler, olarak değerlendirildiği görülmektedir. Koolhaas (1997)'a göre çağdaş melez yapılar çeşitli mekansal özellikler çevresinde şekillenmektedir; hareket sistemleri, ortak alanlar ve özel kullanım birimleri. Çok katlı yapılardaki ortak alanlar ve özel kullanım birimleri farklı kullanım şemalarına sahiptir. Bu şemalar esnek yapıları sayesinde farklı süreçlerdeki ve hızdaki fiziksel ve işlevsel dönüşümlere açıktır. Böylece değişime ve dönüşüme etkin bir şekilde uyum sağlayabilen hibrit türünün önemini vurgulamıştır.

Çok katlı yapıların ilk ve önemli örneklerinden birisi Sliurett ve VanVleck tarafından tasarlanan Downtown Athletic Club'tır. New York'ta bulunan yapı için Koolhaas tarafından yapılan değerlendirme büyük önem taşımaktadır. Downtown Athletic Club, farklı spor aktivitelerini, yeme-içme alanlarını ve yaşam ünitelerini bir araya getiren hibrit bir binadır. Spor ve yeme-içme alanları alt katlarda, yaşam üniteleri ise üst katlarda konumlandırılmıştır. Koolhaas, bu fonksiyonların bir araya geliş biçimini yeni metropol yaşam tarzının bir yansıması ve sonucu olarak değerlendirmiştir. Görsel 11.'de bulunan plan ve kesitlerde bu fonksiyonların dağılımları gösterilmiştir. Boks eldivenleriyle binanın dokuzuncu katında istiridye yiyen sporcuların tasvir edildiği çizim ise modern insanın yeni deneyim arayışı ve yeni yaşam tarzlarının mekansal bir yansıması olan birbirinden çok farklı işlevlerin bir araya getirilme durumunu özetler niteliktedir (Koolhaas, 1997).

Görsel 11. Downtown Athletic Club, New York ve Rem Koolhaas'ın Çizimleri

(<https://tr.pinterest.com/pin/556053885212902262/>, <https://geometrein.medium.com/architectural-context-part-7-rem-koolhaas-b9a2d20dde32>).

Farklı fonksiyonları bir araya getiren melez mekanlar aynı anda birbirinden ilişkisiz, yarı ilişkili ya da tam ilişkili işlevlere sahip olabilmektedir. Bu farklı senaryolar arasındaki geçişlerin işlevsel, yapısal ve estetik olarak planlanması, uyum içinde çalışabilir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle hibrit mekanlar tek bir fonksiyon için tasarlanmış mekanlardan daha farklı ve karmaşık bir mekansal deneyim sunabilmektedir.

2.1. Ekonomik ve Toplumsal Nedenler

Mimari eserler, inşa edildikleri dönemin ekonomik ve toplumsal yapısına dair somut bilgiler sunan göstergeler içermektedir; bu yapılar, o dönemin sosyal düzeni, çalışma yaşamı, inanışı ve ekonomik faaliyetleri gibi unsurlar hakkında bilgi sağlamaktadır (Asiliskender, 2004; Kaptan, 2013). 21. yüzyıl ile birlikte kırsal kesimlerden kentlere doğru göç tüm dünya genelinde en radikal dönemlerini yaşamaya başlamıştır. Gelişen teknolojiyle birlikte sürekli genişleyen büyük şehirler

artan nüfusun gereksinimlerini karşılayabilecek yeni mimari çözümlerin üretilmesi ihtiyacını ortaya çıkartmıştır.

Barınma yapıları, hizmet yapıları ve kamusal alanlar gibi temel mekanların yanı sıra yeni yaşam stillerinin ortaya çıkmaya başladığı bir dünyada farklı programların bir araya getirildiği deneysel ve yeni yapı türlerine olan ihtiyacın arttığı görülmektedir (Holl, 2014). Hibrit yapılar olarak isimlendirilen yeni bir deneysel tipoloji, Holl (2014)'e göre yaşama, çalışma, dinlenme ve kültürel olanakları bir araya getirerek tek merkezli şehirlerden çok merkezli şehirler oluşmasına yardımcı olabilecek 'sosyal yoğunlaştırıcılar' (*social condensers*) olarak tanımlanmıştır. Sosyal yoğunlaştırıcılar sayesinde şekillenecek yeni merkezi bölgeler ve sosyal topluluklar sayesinde tek bir merkeze yoğunlaşan nüfus yoğunluğunun azaltılarak ulaşım, altyapı yetersizliği gibi sorunların azalabileceği, aynı zamanda yeni iş imkanları yaratarak ekonomik kalkınmaya destek olabileceği öngörülmektedir (Holl, 2014).

Büyük şehirlerde alınan göç sebebiyle artan nüfus, ekonomik krizler ve arazi değerlerindeki yüksek artışlar karma kullanımlı yani çok fonksiyonlu yapıların ortaya çıkmasını sağlayan başlıca nedenlerden olarak kabul edilmektedir. Musiatowicz (2014), hibrit mekanları tüm bu sorunlara karşı tasarımcıların çözüm yolu olarak değerlendirmektedir ve bu tipoloji, yapıyı tüm potansiyeliyle etkin kılmak, tekil fonksiyonları bir araya getirmek ve kent dokusuyla daha güçlü bir bağlantı yaratmak amacıyla kullanılan 'tüm parçaların toplamı' olan yeni bir yapı olarak tanımlamaktadır.

İşlevsel melezlik kavramının ortaya çıkışına dair bir başka neden ise bir araya getirilebilecek fonksiyonların birbirlerine ekonomik olarak katkı sağlama olanakları olarak gösterilmiştir. Karşılıklı yarar sağlayan bu modeller mekansal ve finansal bireyselliklerin bulanıklaştığı yeni hibrit nitelikler sunmaktadır (Kaptan, 2013; Musiatowicz, 2014). Bu duruma örnek olarak dünyanın her yerinde karşımıza çıkabilecek Starbucks kahve zinciri verilebilir (Görsel 12.). Kaptan (2013), melez mekan olarak kurgulanmış bu kahve zincirini *kafe-mağaza-iş yeri* olarak değerlendirmekte ve üç fonksiyonun da birbirini ekonomik olarak desteklediğini savunmaktadır. Ana programı kafe olarak değerlendirilebilecek Starbuckslar sahip olduğu kurumsal ve mekansal özelliklerle farklı işlevlere de hizmet etmektedir. Bireysel ve toplu çalışmaya uygun bölümler, uzun süreli kullanıma uygun rahat

Çalışma alanları, ücretsiz internet ve elektriğe erişim gibi özellikleriyle farklı ve bağımsız bir iş yeri deneyimi tanımlarken sergileme üniteleri ve kendine ait koleksiyon ürünleriyle mağaza işlevlerini bir araya getirmektedir. Kolay ve hızlı ulaşılabilen, kısıtlı bir kullanım süresi bulunmayan, konforlu bir deneyim sağlayan bir melez mekan olan Starbucks, bu tipolojinin ortaya çıkışında etkili olan ekonomik ve sosyal sebeplerin açıkça okunabildiği bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Görsel 12. Starbucks, Ankara (*Kişisel Arşiv*)

Çağdaş kültürün ve küreselleşme teorisinin ana terimlerinden biri haline gelen melezleşme, parçası olduğu bu olguların özelliklerini mekansal boyuttaki karşılığına da taşımaktadır. Pieterse (1994), küreselleşmenin çeşitli formların birbirlerine eklenerek yeni varlıklar ortaya çıkarmasıyla oluşan heterojenlik süreçlerine katkı sağladığını savunmaktadır (Ptichnikova, 2020). Benzer bir görüşe göre ise biçimlerin, işlevlerin ve kentsel etkinliklerin kesişimlerinden ortaya çıkan yeni türler büyük şehirleri giderek karmaşıklaşan gelişim koşullarına karşı daha dayanıklı hale getirmektedir (Ptichnikova, 2020).

Henri Lefebvre (1971), günümüz kapitalist toplumlarında "gündelik hayatın" ekonominin yerini alarak, ekonomik, kültürel ve politik sınıf stratejilerinin bir sonucu olarak bu kalıpları aştığını ne sürmektedir. Lefebvre, Batılı kapitalist toplumlarda gündelik hayatın çözümlemesini ve eleştirisini yaparken, özellikle mekansallık konusunu vurgulayarak, bu mekanların sosyal hayatın temel öğeleri olduğunu belirtmesiyle ne çıkmaktadır. Gündelik hayattaki mekanlar, bilincimizi şekillendiren, maddi ve manevi yaşam koşullarımızı etkileyen önemli faktörler olarak kabul

edilmektedir (Kaptan, 2013). Başka bir deyişle sosyal yapıya göre şekillenen mekanlar aynı zamanda sosyal pratiklerin belirlenmesinde rol oynamakta, bu iki kavram karşılıklı etkileşim sağlamaktadır. Bu sebeple bu döngünün bir parçası olarak şekillenen ve değişen mekanlar sosyal yapının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Yapılı çevrenin pek çok farklı unsur gibi değişen dünyaya uyum sağlama konusunda sürekli bir baskıya maruz kaldığı görülmektedir. Özellikle içinde bulunduğumuz globalleşme ve dijitalleşme çağı koşullarında oluşturulan yapı programlarının hızlı döngülerle kurgulanması gerekmektedir (Schwehr, vd., 2019). Değişen koşullarla esneyen kavramlar bu kavramlara ev sahipliği yapan mekanlarda da değişikliklere sebep olmaktadır. Belirtilen tüm bu sebepler göz önünde bulundurulduğunda, modern kentlerde ortaya çıkan gereksinimlere önerilebilecek çözüm yollarından biri de mekanların işlevsel hibritleşme süreçlerine girmesi olarak gösterilebilir. Melez mekanlar, uyumlu ve değişken olabilen tabiatı gereği günümüz koşullarına dayanıklı, modern bir mekansal alternatif olarak değerlendirilmektedir. İşlevsel melez mekanların ortaya çıkış sebeplerinin değerlendirmesi Tablo 1.'de incelenebilir.

Toplumsal Ve Sosyal Sebepler	Büyüyen şehirler	Yoğun nüfus artışı
		Çok merkezli şehirler
		Kısıtlı arazi
	Metropol yaşam tarzı	Çağdaş yaşam stilleri
		Yeni çalışma biçimleri
		Sosyal aktiviteler
		Yeni deneyimlere olan istek
	Çoklu görev çağı	'Hızlı' gündelik akışa uyum sağlama zorunluluğu
		Zaman yönetiminin önem kazanması
Ekonomik Sebepler	Yüksek değerli araziler	
	Yapı maliyetleri	
	İşlevler arasında ekonomik katkı	

Tablo 1. İşlevsel Melezlik Kavramının Ortaya Çıkış Sebepleri (*Kişisel Arşiv*)

2.2. Benzer Kavramlar

Mekanda çok işlevsellik farklı kavramlar üzerinde sıklıkla incelenmektedir. Bu bağlamda işlevsel melezlikle pek çok açıdan benzeşen bazı kavramların tanımlanması ve bu kavramlar arasındaki farkların netleştirilmesi çalışma için büyük önem taşımaktadır.

Haddadi (2020), hibrit mekan tanımının mimarlık ve tasarım alanlarında farklı görüşlere sebep olduğunu, mimarlık disiplini içinde kullanılan benzer kavramlar ve tipolojilerin hibrit mekanlardan tasarımcının belirleyeceği kriterlere ve sınırlara göre ayrılabilceğini savunmaktadır. Ayrıca bir mekanın farklı tipteki kullanıcıları meşgul etme kapasitesinin, işlevsel karakterinin, tipoloji ve sisteminin de hibrit mekanları benzer konseptlerden ayırmada önemli faktörler olarak kullanılabileceğini belirtmiştir. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi işlevsel melezlik sosyal ve ekonomik pek çok sebebin mekansal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu tipoloji,

çağdaş kent yaşamının değişen gereksinimlerine cevap verebilecek esnek, uyumlu ve verimli mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatür incelendiğinde benzer ihtiyaçları ve talepleri karşılayabilen farklı mekansal kavramların da olduğu görülmektedir. Ortaya çıkış sebepleri, işlevleri bir araya getiriş biçimleri, yapısal özellikleri ve elemanları, kullanım programları gibi ortak özellikler göz önünde bulundurularak işlevsel melezlik ile en çok benzerlik gösteren kavramlar karma kullanımlı mekanlar, çok işlevli mekanlar ve esnek mekanlar olarak belirlenmiştir.

2.2.1. Karma Kullanımlı Yapılar

Çok fonksiyonlu programlı mekanları tanımlayan tipolojilerden en yaygın ve uzun soluklu kullanıma sahip olanı karma kullanımlı yapılardır. Karma kullanımlı yapıların gelişen dünyayla beraber değişen mimari sonuçlardan biri olarak 'kullanışlı mekan' kavramını anlama ve açıklama yöntemlerinden biri olarak ortaya çıktığı savunulmaktadır (Ábalos ve Herreros, 1991). Priemus, vd., (2004) ise karma kullanımlı yapıları 'farklı sosyoekonomik fonksiyonların aynı anda birleşimi' olarak tanımlamaktadır.

Karma kullanımlı bir yapı veya kompleksin ana fikri diğer kavramlara benzer olarak birden çok fonksiyonu bir araya getirmektir. Bu yapılarda bir araya getirilen fonksiyonların bir diğerinin etkisini arttıracak şekilde seçilmesi amaçlanır. Birbirine besleyen bu sistemde diğer bir önemli amaç ise ekonomik bir ortaklık sağlayarak oluşabilecek riskleri azaltarak daha fazla getiri sağlamak olarak değerlendirilmektedir (Ptichnikova, 2020). Ayrıca, kompakt şehirler ve yüksek yoğunluklu kullanıma sahip bölgeler için konut, iş yeri ve eğlence etkinliklerini bir araya getiren karma kullanımlı yapılar mevcut kentsel sorunlara çözüm bulmaktadır (Lee, 2011).

Karma kullanımlı ve hibrit yapılar farklı fonksiyonları bir araya getirme özellikleriyle benzeşse de programlarına göre sınıflandırıldıklarında belirgin farklara sahip oldukları görülmektedir. Bu sınıflandırma bireysel işlevlerin birbirleriyle ilişkili olma durumları ve yoğunlukları değerlendirilerek belirlenebilmektedir (Fenton, 1985) (Musiatovics, 2014).

Görsel 13. Zorlu Center, İstanbul

(https://www.archdaily.com/514825/zorlu-center-emre-arolat-architects-tabanlıoglu-architects?ad_medium=gallery).

Bu tür programa sahip yapılar mekanın daha bütünlükçü ve verimli kullanımını teşvik etmektedir. Farklı işlevleri bir araya getirerek kullanıcıların çeşitli gereksinimlerini karşılayabilen ve kendi kendine yetebilen yaşam alanlar yaratmaktadır. İşlevsel hibrit mekanların aksine tek bir çatı altında toplanan fonksiyonların çoğunlukla yapı içinde birbirinden bağımsız olarak planlandığı görülmektedir. Genelde çok katlı ve büyük yapılar veya yapı grupları olarak karşımıza çıkan karma kullanıma sahip yapılarda çoğunlukla konut, ticari, kültürel, üretim ve farklı kurumsal işlevlerin bir araya getirildiği görülmektedir. Alışveriş merkezleri, plazalar, konut ve ticari fonksiyonları bir araya getiren kompleksler, hizmet yapıları, gibi yapılar karma kullanımlı yapıların en sık rastlanan örneklerindendir. Zorlu Center, İstanbul'un merkezi iş bölgelerinden birinde bulunan, karma kullanımlı yapılara bir örnektir. Farklı işlevleri bir araya getiren kompleksin bünyesinde konut, otel, gösteri ve sanat merkezi, alışveriş merkezi ve iş merkezi yer almaktadır. Şehrin en merkezi konumlarından birinde kamusal bir alan yaratan yapı çok fonksiyonlu özelliğiyle işlek bir odak noktası haline gelmiştir (Görsel 13.).

2.2.2. Çok Fonksiyonlu Yapılar

Farklı işlevleri bir araya getiren bir başka tipoloji ise çok işlevli mekanlardır. Çok işlevli mekanlar, farklı talepleri daha az alanda karşılayabilecek mekanlar olarak tanımlanmaktadır. Birden fazla işlevi yerine getirmesi gereken çok işlevli mekanlar bu işlevleri bir araya toplamakta ve farklı kullanımlara sahip olacak şekilde tasarlanmaktadır (Bemanian, vd., 2012). Bu en basit tanıma göre avlular, mutfaklar ve geçiş alanları gibi kullanımı yaygın mekanlar çok işlevli olarak sınıflandırılabilir (Bemanian, vd., 2012; Mahmud ve Kienast, 2001). Mumbai’de bulunan The Loft Studio Space bir tasarım ofisi olarak faaliyet göstermektedir. Yapı, özel ofislerin ve ortak çalışma alanlarının yanı sıra çok fonksiyonlu bir salonu da bünyesinde bulundurmaktadır. Normalde çalışma alanı olarak kullanılan bu mekan gerektiğinde değişebilen mekansal elemanları kullanılarak ve yeni yerleşim planları oluşturularak sergi, konferans ve atölye alanlarına dönüşebilmektedir (Görsel 14-15.).

Görsel 14. The Loft Studio Space, Mumbai

(<https://www.archdaily.com/924685/the-loft-studio-space-studio-pka>).

Görsel 15. The Loft Studio Space, Mumbai, Ortak Ofis Alanı Çok İşlevli Kullanım Şeması

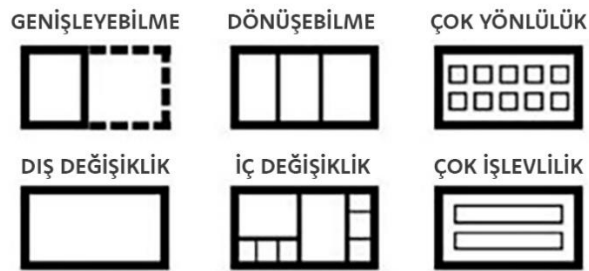
(<https://www.archdaily.com/924685/the-loft-studio-space-studio-pka>).

Çok işlevli mekanlar çağdaş toplumun hızlı ve sürekli değişimlerinin mimarideki farklı temsillerinden birisi olarak tanımlanabilir. Karma kullanımlı yapılar ve melez mekanlarda olduğu gibi en az iki fonksiyonu bir araya getirme özelliğine sahiptir. Karma kullanımlı yapıların aksine fonksiyonların daha iç içe geçtiği veya tek bir mekanda bir araya geldiği örneklerle rastlanmaktadır. Bir yapının tamamının ya da yapı içinde belli bir alanın çok işlevli mekanlar olarak sınıflandırıldığı yapılar görmek mümkündür. Bu örnekler çoğunlukla sosyal tesisler ve kültürel yapılardan oluşmaktadır.

2.2.3. Esnek Yapılar

Esneklik değişken ihtiyaçları karşılayabilen çok boyutlu yapısıyla mimarideki önemli kavramlardan biri olarak nitelendirilmektedir. Bir mekan sistemindeki esnekliğin ana bileşenleri çoklu işlevler ile değişebilen mekansal elemanlar olarak değerlendirilmiştir. Esneklik bu bileşenlere sahip bir mekansal sistemde içsel değişiklikler yapabilme yeteneğini tanımlayan yapısal bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Kiaee, vd., 2019, Hessari ve Chegeni, 2022). Değişime duyarlı olma, farklı amaç ve koşullara uyum sağlayabilme özellikleri esneklik kavramının temelini oluşturmaktadır (Ghafourian ve Aghaei, 2016).

Başka bir görüşe göre ise esneklik, sistemi değiştirmeden koşulların değişmesini sağlama yeteneği olarak tanımlanmıştır (Dluhosch, 1974). Kim (2008)'e göre, her mekan belirli bir seviyeye kadar esnek mekan olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durum, mekanın tasarımına, programına ve kullanıcılarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Görsel 16. Esnek mekan kullanım diyagramı (Pena ve Parshall, 2012).

Mimaride esneklik, sabit bir hizmet çekirdeği ve serbest bir plan kurgulama açısından kendini göstermektedir. Esnek mekan oluşturulurken, serbest plan ile mekana ilk işlevsel atama gerçekleştirilir. Daha sonraki süreçler, ilk işlevin boşaltılıp yerine başka bir işlevin getirilmesini takip eder (Abudayyeh, 2021). Kısacası esneklik, mekanın oluşmasında, gelişmesinde ve devamında var olan sürekli bir eylemdir (Al-Hasani, 2012; Almajidi, vd., 2020). Paris'te bulunan Student Housing binası strüktürel bir iskelet çevresinde kurgulanmıştır. Yapının ilk işlevi öğrenci yurdu olarak düşünülmüştür. Kullanım ihtiyacına göre uyarlanabilecek, olabildiğince açık bir plana sahip olan yapı ilerleyen zamanlarda oluşabilecek gereksinimler veya dönüştürülebilecek işlevler için mekansal ve yapısal bir esneklik sunmaktadır (Görsel 17.) (<https://www.arkitera.com/haber/pariste-hibrit-ve-tersine-cevrilebilir-bir-yapi/>).

Görsel 17. Student Housing, Paris, Strüktürel dış iskeletle kurgulanan yapı değişen ihtiyaçlara göre doldurulup boşaltılabilen ve farklı fonksiyonla hizmet edebilen bir esneklik sunmaktadır.

(<https://www.arkitera.com/haber/pariste-hibrit-ve-tersine-cevrilebilir-bir-yapi/>).

Esnek mekan kurgularına çoğunlukla serbest plan formlarıyla yaklaşıldığı görülmektedir. Hareketli mobilyalar, bölme sistemleri gibi elemanlarla farklı esnek mekansal kompozisyonlar oluşturulabilmektedir. Benzer şekilde bölünebilir, bütünleştirilebilir mekansal alt bileşenler ve modüler birimlerle esnek mekanların oluşumu sağlanabilmektedir. Farklı senaryolara hizmet edebilen yapısıyla esnek

mekanlar, yapının anlık ve gelecekteki olası kullanım durumlarına uyum sağlayarak sürdürülebilir bir mekan imkanı sağlamaktadır.

Melez mekanlar, karma kullanımlı ve çok fonksiyonlu mekanlarla oldukça benzer özellikler taşısa da bu tipolojilerin sınırlarının bulanıklaştığı yeni bir tipoloji oluşturmaktadır. Bu tip yapılarda kullanıcılar farklı fonksiyonları aynı anda veya ayrı ayrı, farklı zamanlarda deneyimleyebilmektedir (Per, vd., 2014). Farklı fonksiyonlar tek bir yapıda toplansa bile bu fonksiyonların mekansal sınırlarının çoğunlukla net bir şekilde okunduğunu görmek mümkündür. Hibrit mekanlarda ise fonksiyonların bir araya geldiği, iç içe geçtiği, mekansal sınırların yok olmaya başladığı kurgular yaygın olarak görülmektedir.

Diğer yandan esneklik kavramı değişikliklere uyum sağlama yeteneği üzerine odaklanırken işlevsel melezlik mekansal çok yönlülük elde etme stratejisi olarak nitelendirilebilir. Ancak, hibrit mekanların farklı işlevlere dönüşme ve işlevleri bir araya getirme biçimleri süreçleri esnek mekan özellikleri taşıyabilmektedir.

	Karma Kullanımlı Yapılar	Çok Fonksiyonlu Yapılar	Esnek Yapılar
Hibrit Yapılarla Benzerlikleri	- Çok işlevli program - İşlevler arası ekonomik ortaklık - Kentsel sorunlara çözüm (yoğun nüfus, kısıtlı arazi, vb.)	- Çok işlevli program - Farklı programlara uyum sağlayabilme - Sosyal-Kültürel gereksinimlere çözüm - İşlev yoğunluğu - Değişebilen mekansal elemanlar	- Farklı programlara uyum sağlayabilme - Değişebilen mekansal elemanlar
Hibrit Yapılarla Farklılıkları	- İşlev yoğunluğu - Birbirinden bağımsız ve sabit işlevler - Sabit mekansal elemanlar - Çok katlı büyük yapılar	- Az alanda çok işlev (Genelde tek mekan) - Çoğunlukla işlevler arası sınır yok	- İşlev yoğunluğu - Serbest plan - İşlevler arası sınır değişken

Tablo 2. Hibrit Yapıların Benzer Kavramlarla Benzerlikleri ve Farklılıkları (Kişisel Arşiv).

Karma kullanımlı yapıların, çok fonksiyonlu yapıların ve esnek yapıların hibrit yapılarla benzer ve farklı özellikleri Tablo 2.'de özetlenmiştir. Belirtilen tüm bu özellikler ve tanımlamalara göre karma kullanımlı yapılar, farklı işlevlerin belirgin sınırlarla ayrıldığı, genellikle büyük ve çok katlı kompleksler olarak tanımlanmaktadır. Bu yapılar ekonomik ortaklık ve risk azaltma amacı gütmektedir. Çok fonksiyonlu yapılar ise, farklı fonksiyonların aynı mekanda kullanılabildiği, mekansal esnekliğin ön planda olduğu ve karma kullanımlı yapılara göre sınırların daha az belirgin olduğu daha küçük ölçekli yapılardır. Esnek yapılar, değişen ve potansiyel ihtiyaçlara uyum sağlayabilen, mekansal elemanları ve işlevleri dönüşüp değişebilen mekanlar olarak değerlendirilmektedir. Belirtilen benzer kavramlara ek olarak hibrit yapılar ise, fonksiyonların sınırlarının belirsizleştiği, kullanıcıların farklı işlevleri aynı anda, bir arada, ayrı ayrı veya farklı zamanlarda deneyimleyebildikleri yapılardır. Karma kullanımlı ve çok fonksiyonlu yapılardan farklı olarak melez mekanlar işlevleri daha organik bir şekilde bir araya getirmektedir. Esnek yapılarda ise, değişim ve adaptasyon yeteneği ön plandayken melez mekanlar mekansal çok yönlülük sağlamaktadır. Karma kullanımlı, çok fonksiyonlu, esnek ve hibrit yapılar işlevlerin mekansal organizasyonu ve kullanıcı deneyimi açısından da farklılık göstermektedir. Bu farklılıklara ek olarak dört kavramın temelde birleştiği nokta, hepsinin birden fazla işlevi barındırabilen ve bu doğrultuda oluşabilecek çeşitli kullanıcı gereksinimlerini karşılamaya yönelik mekanlar oluşturmayı hedeflemesidir. Bu kapsamda, karma kullanımlı, çok fonksiyonlu, esnek ve melez yapılar, modern yaşamın dinamik ve çeşitli ihtiyaçlarına cevap verebilen, kullanışlı ve verimli alanlar yaratmayı amaçlamaktadır.

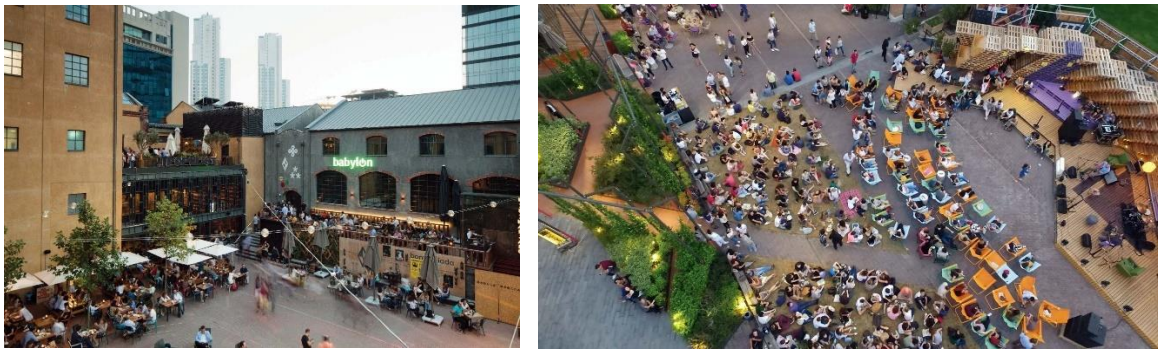
2.3. İşlevsel Melezliğin Farklı Ölçeklerde Uygulama Biçimleri

Melez mekanlar makro ve mikro ölçeklerde yeni yapısal oluşumlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çeşitli yapısal ve mekansal sistemler, farklı büyüklükteki yapılar, kamusal alanlar, iç mekanlar gibi farklı ölçeklerdeki yapılar işlevsel melezler olarak değerlendirilebilmektedir (Gyurkovich, vd., 2016; Gyurkovich, 2020).

Kentsel ölçekte ekonomik ve sosyal pek çok getirisi bulunan hibrit mekanlar açık ve kapalı kamusal alanlarla gittikçe yaygınlaşmaktadır. Kentsel dokuları zenginleştirmekte ve nüfus yoğunluğunun dağılmasını sağlayarak çok merkezli

şehirlerin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Çok sayıda farklı fonksiyonu bir araya getiren çok katlı yapılar ve büyük kompleksler kullanıcılara yoğunlaştırılmış bir kullanım deneyimi sağlamaktadır. Bu deneyim günlük hayatın hızlı akışında kullanıcıyı avantajlı konuma taşımaktadır. Bu yoğunlaşmaların ve avantajların çoğunlukla ortak çalışma ve birlikte yaşama gibi modern şehir insanının en öncelikli gereksinimlerini karşılayan konseptlerle sağlandığı görülmektedir (Ali, 2019; Gyurkovich, 2022; Koolhaas, 1997; Per, vd., 2014).

İşlevsel melezliğin farklı ölçeklerdeki uygulama biçimlerine verilebilecek bir örnek olarak İstanbul'da bulunan Bomontiada (Görsel 18.) gösterilebilir. Çok fonksiyonlu bir kompleks olan yapı, eski bir bira fabrikasının yeniden işlevlendirilmesiyle günümüzdeki kullanım şekline kavuşmuştur. Yapı, çeşitli fonksiyonları bir arada sunarak farklı kullanıcı profillerine hitap etmektedir. Kentin sosyal, kültürel ve ekonomik dinamiklerine katkı sağlayan bir kültür ve yaşam alanı olarak tanımlanmaktadır. Yapı içinde eğlence alanları, yeme-içme alanları, çeşitli sanatsal ve kültürel etkinliklerin gerçekleştirilebileceği alanlar, çalışma alanları ve alışveriş alanları gibi mekanlar bir araya gelmektedir. Açık ve kapalı alanların da bulunduğu yapıda işlevler kendi içlerinde çalışabildiği gibi çok işlevli mekanlar sayesinde fonksiyonlar arasında esnek bir kullanım imkanı sunabilmektedir (<https://www.arkiv.com.tr/proje/bomonti-fabrikasi-ortak-alanlari/5808>).

Görsel 18. Bomontiada, İstanbul

(<https://www.arkiv.com.tr/proje/bomonti-fabrikasi-ortak-alanlari/5808>).

3. BÖLÜM: İÇ MEKANDA İŞLEVSEL MELEZLİK

İç mekanda işlevsel melezlik kavramının, Bölüm 2.'de değinilen modern toplumun değişen ihtiyaçlarına ve yaşam tarzlarına dinamik bir yanıt olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu tipolojiye sahip mekanlar, tek fonksiyonlu mekanların sınırlarını bulandırarak çoklu işlevleri birleştirir. Bu birleşme durumu mekana çok yönlülük sağlarken kullanım verimliliğini ve uyumluluğunu da arttırmaktadır. İşlevsel hibrit mekan konsepti, çeşitli ölçeklerde ve düzeylerde, farklı durumlara ve gereksinimlere uyum sağlayabilen bir dizi mimari ve mekansal öge içerdiğinden geleneksel yapı türlerinin ötesine geçmektedir. İşlevsel melezliğin en çok karşılaşıldığı ölçeklerden birisi de iç mekanlardır. Bu iç mekanlar, farklı kullanım programlarına ve mekansal özelliklerine göre değerlendirilebilir.

İşlevsel melezliğe sahip mekanlar, genellikle yaşama, çalışma ve sosyalleşme gibi farklı işlevler arasındaki geleneksel ayrımların bulanıklaştığı alanlar olarak tasarlanmaktadır. Bu mekanlar çok çeşitli aktivite ve işlevleri barındırabilirler. Buna ek olarak, dayanıklı ve çok yönlü yapıları çevreler yaratmayı amaçlayan daha büyük bir kentsel gelişim stratejisinin parçası olarak da değerlendirilebilir. Schwehr, vd., (2019)' a göre, hibrit mekanlar, yapıları çevrede gerçekleşen dirençli dönüşümün katalizörleri olarak önemli bir rol oynamakta ve kentsel yapıları çevrenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Kentlerde yaşanan yoğunlaşma ve değişim gösteren yaşam tarzlarıyla ortaya çıkan yeni tipolojilerden biri olan işlevsel melezlik, büyük ölçekli yapılarla başlayan oluşum sürecinden sonra küçük ölçekli yapılara ve iç mekanlara kadar yayılım göstermiştir (Schwehr, vd., 2019).

İşlevsel melezlik, günümüzde giderek önem kazanan ve mekanların karmaşıklığını ve çeşitliliğini vurgulayan bir kavramdır. Michel Foucault ve Jay Miskowiec (1986)'in, 'heterotopyalar' kavramı ile benzerlik göstermektedir. Melez mekanlar tıpkı heterotopyalar gibi geleneksel mekan kategorilerine uymayan veya bu tipolojilerden saparak farklı işlevleri bir araya getiren alanlardır. Per, vd., (2014) ise hibrit mekanları, çeşitli ortamların etkileşime girdiği ve birbirini beslediği, 'karmaşıklığın bir kutlaması' olarak tanımlamaktadır. Bu alanlar, farklı kültürel, sosyal ve işlevsel özellikleri bir araya getirerek yeni ve yenilikçi deneyimler sunmaktadır. Bu sayede,

melez mekanlar modern toplumun karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtarak, toplumsal ve kültürel etkileşimi teşvik etmektedir (Migliore, vd., 2021).

Görsel 19.'da görülen Her Majesty's Pleasure geleneksel mekan tipolojilerine meydan okuyan bir hibrit mekan olarak dikkat çekmektedir. Kafe, butik, güzellik salonu, bar ve kafe işlevlerinin bir araya geldiği mekan yenilikçi ve farklı bir konseptle tasarlanmış işlevsel bir melezlik sağlamaktadır. Kullanıcılara kişisel ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda sosyalleşme imkanı sunan mekan Migliore, vd., (2021)'in modern toplumun karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtan işlevsel melez mekanların somut bir karşılığı olarak değerlendirilebilir. Mekanın fonksiyonlar etrafında kurgulanması ve işlevler arasındaki akışkan geçiş kullanıcılar için konforlu farklı bir deneyim yaratmaktadır (<https://www.archdaily.com/569466/her-majesty-s-pleasure-tongtong>).

Görsel 19. Her Majesty's Pleasure, Toronto

(<https://www.archdaily.com/569466/her-majesty-s-pleasure-tongtong>).

3.1. Mekansal Özellikler

Hibrit mekanlar, çeşitli tek işlevli tipolojilerdeki gereksinimlerin birleştirilmesinden oluşmakta ve çok işlevli kullanıma olanak sağlamaktadır. Böylece, tek bir mekanda eşzamanlı veya kademeli programlarla kullanım gerçekleştirilebilmektedir. Bu durum da mekanın bir gün içindeki doluluk ve kullanım oranını önemli ölçüde artırmaktadır (Schwehr, vd., 2019).

Hibrit bir mekan kurgulanırken ilk olarak yapının programının tanımlanması gerekmektedir. Bu tanım oluşacak melezliğin derecesinin saptanmasını sağlamaktadır. Başka bir deyişle, işlevlerin bir araya gelme ve etkileşime geçme düzeyleri belirlenmektedir. Bu aşama sonrasında, tanımlanan programa ve melezlik derecesine karşılık gelen mekansal özellikler ve gereksinimler belirlenmektedir (Schwehr, vd., 2019).

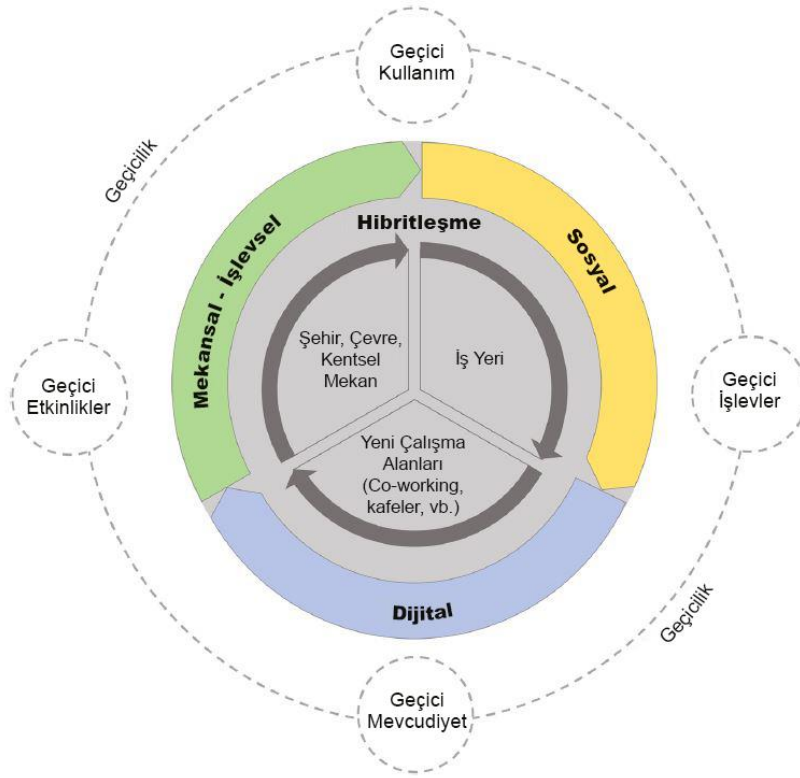
Hibrit mekanın üç önemli temel prensibi; uyumlu olma, çok işlevli olma ve sinerjik olma olarak tanımlanmıştır. Bu prensiplerin melezliğin gelişimini ve dayanıklılığını arttırdığı savunulmaktadır. Ancak bahsedilen üç temel prensibin sınırları yoktur (Schwehr, vd., 2019). Başka bir deyişle, tasarımın ve mekanın özgün ve farklı özelliklerine göre bu prensiplerin düzeyleri belirlenebilmektedir. Bu çerçevede, tasarım ve oluşum sürecindeki bir mekanın melezlenme özellikleri Schwehr, vd., (2019)'ye göre Tablo 3.' teki gibi tanımlanmıştır.

Temel Prensipler	Süreçle İlgili Özellikler
- Uyumlu olma	- Senaryo bazlı
- Çok işlevli olma	- Kullanıcı odaklı
- Sinerjik olma	- Disiplinler arası
	- Sorumluluk bilinci
	- Yansıtıcı
	- İş birlikçi
	- Tamamlanmamış/açık/beklenmedik

Tablo 3. Hibrit Mekanın Temel Prensipleri ve Süreçle İlgili Özellikleri (Schwehr, vd., 2019).

Başka bir görüşe göre hibritleşme üç boyutun bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu boyutlar mekansal-işlevsel boyut, sosyal boyut ve dijital boyut olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, zamansallık-geçicilik kavramlarının hibritleşme sürecini doğrudan etkilediği savunulmaktadır (Di Marino, vd., 2022). Diğer yaklaşımlardan farklı olarak günümüz dünyasının önemli unsurlarından biri olan dijitalleşmeyi de işlevsel melezlik konseptine dahil eden bu yaklaşım fiziksel ve sosyal olarak 'orada olma' fikriyle bu kavramı açıklamaktadır. Dijital medya kanallarının gündelik hayatın kaçınılmaz bir

parçası haline gelmesi bu durumun en önemli sebeplerinden biri olarak gösterilmiştir. Video konferans gibi basit ve daha kolay ulaşılabilen uygulamalardan sanal gerçeklik gibi daha gelişmiş uygulamalara kadar farklı dijital araçlar fiziksel mekanın bir parçası olarak kabul edilmekte ve geçici bir alt mekan olarak tanımlanmaktadır (Di Marino, vd., 2022; Willis ve Aurigi, 2011).

Görsel 20. Üç Boyutlu Hibritleşme Şeması (Di Marino, vd., 2022).

Reichenberger (2017)'in “*dijital göçebeler*” olarak adlandırdığı, çoğunlukla yerleşik düzeni bulunmayan ve seyahate dayalı bir yaşam stili benimsemeyen genç profesyoneller sadece çevrimiçi ortamda çalışmaktadır. Yeni nesil göçebeler olarak da tanımlanabilecek bu kullanıcı grubu için yeni mekansal tasarımlar yapılmaya başlanmıştır. Bu yeni mekanlardan biri de dünya genelinde yayılmakta olan ortak çalışma alanlarıdır (*co-working*). Ortak çalışma alanları işlevsel melez mekanlara örnektir. Bu tip mekanlarda çalışma alanı işlevine ek olarak sosyalleşme, yeme-içme alanları gibi fonksiyonların da eklenebildiği örneklerle sıkça karşılaşılmaktadır. Ortak çalışma alanları, Di Marino, vd., (2022)'nin tanımladığı hibritleşmenin üç

boyutundan biri olan dijital boyutun yaygın bir örneği olarak gösterilebilir. Bu mekanlar, temelde kullanıcılara fiziksel bir çalışma ortamı sağlamaktadır. Ancak, “dijital göçebelerin” benimsediği çevrimiçi çalışma biçimi dijital bir çalışma ortamını zorunlu kılmaktadır. Başka bir deyişle, iş için kullanılan çeşitli uygulamalar ve platformlar sanal bir mekan yaratabilmektedir. Bu noktada sanal çalışma ortamı fiziksel çalışma ortamından ayrı düşünülemez. Fiziksel mekanın dijital boyutta oluşan sanal mekanla ilişki kurabilmesi için belirli yapısal özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler en temel düzeyde gerekli altyapının sağlanması, akustik ve görsel gereksinimlerin karşılanabilmesi olarak değerlendirilebilir. Görsel 21.’de WeWork markasının İspanya ofislerinden biri görülmektedir. Günlük üyelikle kullanılabilen mekan, bireysel çalışma, grup çalışması, sesli ve sessiz alanlar gibi farklı programlar ve farklı mekansal gereksinimlere göre seçenekler sunmaktadır (<https://www.wework.com/search?slug=spain>).

Görsel 21. WeWork, Ciutat de Granada, İspanya

(<https://www.wework.com/search?slug=spain>).

Di Marino, vd. (2022)’nin üç boyutlu melezlenme tanımına göre hibrit mekan şu özellikleri önermektedir;

- İşleve dayalı mevcudiyet
- Tampon-ara mekanların değerlendirilmesi
 - Mekanların fiziksel unsurlarla bölünmesi
 - Geçiş alanları
- Değişen mekansal ritimler

- Kullanıcıların zaman-mekan deneyimleri
- Kullanıcıların hareket kalıpları

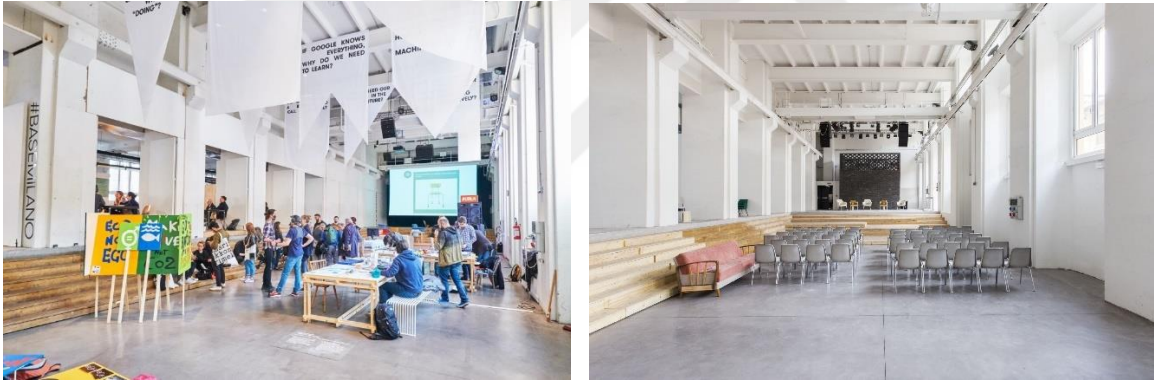
Melezleşme olgusunu yalnızca işlevsel boyuttaki farklılıkların örtüşmesi olarak ifade etmek yanıltıcı ve mekansal çerçevedeki konumunun ve etkisinin değerlendirilmesinde yetersiz bulunmaktadır. Bu sebeple, karmaşık bir dinamiğe sahip olan hibrit mekanların anlaşılabilmesi için yedi katmandan oluşan başka bir sistem daha kurgulanmıştır (Migliore, vd., 2021). Bu katmanlar; mekansallık, zamansal 'aradalık', kullanıcı çeşitliliği, erişim/mevcudiyet oranı, aktiviteler ve işlevler, yönetim rejimleri ve kamusalılık ve açıklık olarak tanımlanmaktadır. Bu katmanların mekansal kurgudaki rolleri Tablo 4.'te belirtilmiştir.

Katman	Özellikleri
- Mekansallık	-Esnek mobilya ve donatı sistemleri -Mekansal formların belirsizliği -Çoklu mekansal kombinasyonlar -Yerleşim düzeninin karmaşıklığı -Mekansal özelliklerin örtüşmesi
- Zamansal 'aradalık'	-Geçici süreli kullanımlar -Kalıcı ve geçici fonksiyonların etkileşimi -Bu kullanımları tetikleyen mekansal özellikler (ara, tampon, etkinlik mekanları vb.)
- Kullanıcı çeşitliliği	- Farklı demografik yapılar için erişilebilirlik
- Erişim/mevcudiyet oranı	- Farklı kullanım ihtiyaçlarına göre erişilebilirlik
- Aktiviteler ve işlevler	- Mekanın sunduğu esneklik düzeyi
- Yönetim rejimleri	- Mekanın farklı düzeylerde kontrolü - Mekanın programı
- Kamusalılık ve açıklık	- Erişilebilirlik

Tablo 4. Hibritleşme Katmanları (Migliore, vd., 2021).

Melezlik durumunun verimli bir şekilde kullanılması için en gerekli nitelik melezin organizasyonel sistemi olarak değerlendirilmektedir. Bu organizasyonlarda pek çok alt sistem kullanılabilir. Gerekli koşullarda ana organizasyonla bağlantılı ve bağlantısız olarak çalışabilen alt sistemler hibrit mekanın kullanım verimliliğini

arttırmaktadır. Mekanların formu ise bu sistemler etrafında oluşmaktadır (Haddadi, 2020). Çeşitli kullanıcıları ve işlevleri hizmet edebilmesi gereken hibrit mekanlar ayrıca farklı zamanlı programlara da uyarlanabilir mekansal özellikler sunması beklenmektedir (Migliore, vd., 2021; Schmidt, 2019). Kendine özel kullanım çizelgelerine sahip hibrit mekanlar bazı durumlarda mekanları ve yapıları geleneksel tipolojilerden daha uzun süre kullanabilir kılmaktadır. Erişilebilirliği arttıran bu özellik tam zamanlı bir yapı kullanımı sağlamaktadır (Per, vd., 2014). Base Milano, konaklama ve iş merkezi fonksiyonlarını da bünyesinde bulunduran bir kültür-sanat merkezidir. Esnek bir mekansal kurguya sahip olan yapı farklı zamanlarda gerçekleşecek alt sistemleri programları bulunmaktadır. Hareketli mobilyalar ve bölücü duvarlarla daraltılabilen veya genişletilebilen mekan farklı etkinliklere göre dönüşebilmektedir. Mekan bu sayede çok işlevli ve dinamik bir deneyim sunmaktadır (Görsel 22.).

Görsel 22. Base Milano, Milano, Gün içinde fonksiyonlara değişen mekanlar

(<https://www.super-local.org/base-milano-x-superlocal/>, <https://archello.com/project/base-milano-cultural-centre>).

Base Milano (Görsel 22.) aynı zamanda Migliore, vd., (2021)'nin yedi katmanlı sisteminin tüm özelliklerini yansıtan bir örnek olarak değerlendirilebilir. Açık plan yerleşimine ve hareketli mobilya ve donatı sistemlerine sahip mekan bu sayede hızlı ve kolay bir şekilde farklı etkinlikler için yeniden düzenlenebilmektedir. Bu esneklik mekansallık ve aktiviteler ve işlevler katmanlarının bir yansıması olarak gösterilebilir. Yapı, bir araya getirdiği ortak çalışma alanları, otel, yeme-içme alanları, sosyal ve kültürel aktiviteler için alanların hem kalıcı hem geçici fonksiyonlara hizmet

etmesiyle zamansal 'aradalık' katmanının özelliklerini taşımaktadır. Farklı yaş grupları, farklı profesyonel arka planlar ve fiziksel engellere sahip kullanıcı gruplarının ihtiyaçları gözetilerek aynı zamanda merkezi bir konumda kurgulanan yapı bu özellikleriyle kullanıcı çeşitliliği, erişim/mevcudiyet oranı ve erişilebilirlik katmanlarını yansıtmaktadır. Bunlara ek olarak, sahip olduğu tüm mekansal, yapısal ve sosyal özelliklerle farklı düzeylerde kontrol edilebilecek esnek bir program sağlayan mekanın yönetim rejimleri katmanının özelliklerini taşıdığını söylemek mümkündür (<https://www.super-local.org/base-milano-x-superlocal/>, <https://archello.com/project/base-milano-cultural-centre>).

Çeşitli yaklaşımlarla incelenen işlevsel melez mekanlar farklı bakış açılarıyla tanımlansa da bu tanımların temelde pek çok noktada ortaklık gösterdikleri görülmektedir. Bu tanımlar Tablo 5.'te özetlenmiştir.

Schwehr, vd., (2019)	Hibrit mekanın üç temel prensibi; • Uyumlu olma, • Çok işlevli olma • Sinerjik olma
Di Marino, vd., (2022)	Hibritleşmenin üç boyutu; • Mekansal-işlevsel boyut • Sosyal boyut • Dijital boyut
Migliore, vd., (2021)	Hibrit mekanın yedi katmanı; • Mekansallık • Zamansal 'aradalık' • Kullanıcı çeşitliliği • Erişim/mevcudiyet oranı • Aktiviteler ve işlevler • Yönetim rejimleri • Kamusalılık ve açıklık

Tablo 5. Hibrit Mekan Oluşum Süreçleri (*Di Marino, vd., 2022; Migliore, vd., 2021; Schwehr, vd., 2019*)

Özetle, günümüzde melez mekanlar farklı özelliklere ve potansiyellere sahiptir. Per, vd., (2014) tarafından aktif ve ilham verici yeni kentsel alanlar olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama kapsamlı genel bir değerlendirme olarak kabul edilebilir. Hibrit mekanlar, 21.yy şehirlerinin merkezlerini oluşturmakta ve kamusal alanlarına yeni tanımlar getirmektedir. Programatik birleştirmeler ile yaşama, çalışma ve sosyalleşme-kültür alanlarını bir araya getiren yoğunlaştırıcılar olarak çalışmaktadır. Tüm bu özellikler ve dinamikler sayesinde yeni konseptlerin ve deneyimlerin önünü açmaktadır (Per, vd., 2014).

3.2. Yapısal Özellikler

Hibrit mekanda bir araya gelen fonksiyonların birlikte uyum içinde işleyebilmesi tasarım sürecinin en önemli noktalarından biridir. Akustik, aydınlatma, ölçek, donatı elamanları gibi mekansal unsurların bir arada uyum içinde çalışabilecek veya birbirlerini tolere edebilecek düzeyde olmaları gerekmektedir. Schwehr, vd., (2019)'a göre, hibrit mekanların var olabilmesi ancak tekli fonksiyonların temel yapısal gerekliliklerinin örtüşmesiyle mümkün olabilmektedir.

Farklı işlevlere göre farklı senaryolarla oluşturulan işlevsel melez mekanlar bu işlevlerin gereksinimlerine ortak bir noktadan çözüm sunmak zorundadır. Bu çözümler her tasarım özelinde çeşitlilik gösterebilmektedir. Ancak her hibrit mekanda göz önünde bulundurulması gereken belirli yapısal parametreler bulunmaktadır. Bu parametreler Schwehr, vd., (2019) tarafından oluşturulan Tablo 6. üzerinden farklı ölçeklerde iç mekan bağlamında incelenebilmektedir.

Yapı	- Tipolojilerin karışımı yoluyla oluşan çeşitlilik - Farklı olanaklar - Bölünebilen mekanlar - Farklı kullanımlara erişim olanağı - Ayrıştırılabilen sistemler - Bölgesel yapılanma ve tampon bölgeler - Yüksek derecede standardizasyon; modülerleştirme ve prefabrikasyon
Birim	- Eşit mekansal dağılım - Kullanıcı odaklı

	- Kolay uyarlanabilir kat planları - İşlevsel ihtiyaç odaklı
Bileşen	- Kullanım döngüsüne göre uygulama - Farklı işlevlere uyumlu - Dayanıklı ve yenilenebilir - Kolay erişilebilir - Kullanıcı odaklı
Altyapı	- Kaynaklar arasında sinerji oluşturan - Bağımsız çalışabilen/sürdürülebilir - Çeşitli ortamlarla kullanılabilen (çok değerlikli)

Tablo 6. Hibrit Mekanın İç Mekan Bağlamında Yapısal Özellikleri (Schwehr, vd., 2019).

Melezlenme halinin yapısal süreçlerinde yoğunluk, doku, hareket, ölçek ve oran gibi kavramların da göz önündü bulundurulması gerekmektedir. Bu kavramlar işlevlerin ve mekanların iç içeliğindeki homojenlik-heterojenlik durumları, mekan içindeki dolaşım ve kullanım şeması, mekanı görsel ve fiziksel olarak algılama gibi fiziksel özelliklerin tanımlanmasını sağlamaktadır (Ertürk, 2021). Belirtilen özellikler işlevlerin mekanda ve programda bulunma düzeylerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Başka bir deyişle, fonksiyonların mekandaki baskınlığı yapısal özellikler üzerinde okunabilmektedir.

Görsel 23.'te görülen örnek üzerinden hibrit mekanın iç mekan bağlamında yapısal özellikleri değerlendirilebilir. Episode Suyu 838, çeşitli kullanıcı gruplarına hitap eden bir ortak yaşama (*co-living*) kompleksidir. Değişen yaşam stillerine ayak uydurmak için tasarlanmış yapı farklı kullanım gereksinimleri gözetilerek kurgulanmıştır. Temel barınma gereksinimi karşılamının yanı sıra çalışma alanları, spor salonu, yeme-içme alanları, sosyal aktivite alanları gibi işlevleri bir araya getirmektedir. Yapının mekanların mahremiyet ihtiyacı düzeylerine göre kurgulandığı görülmektedir. Aynı zamanda, fonksiyonlar arasında kullanım yoğunluklarına göre hacimsel bir hiyerarşi sağlandığı da söylenebilir. Mekanların ilişkileri ve mekanlar arası geçişler işlevlerin birbirleriyle ilişkili ve yakın olma durumlarına göre yapı boyunca konumlandırılmıştır. Hem özel hem de ortak birimlerde esnek yapısal elemanlar kullanılarak sürdürülebilir ve kolay

dönüştürülebilir bir mekan yaratmak amaçlanmıştır (https://www.archdaily.com/983017/episode-suyu-838-co-living-complex-collective-b?ad_medium=gallery).

Görsel 23. Episode Suyu 838 Co-Living Complex, Güney Kore

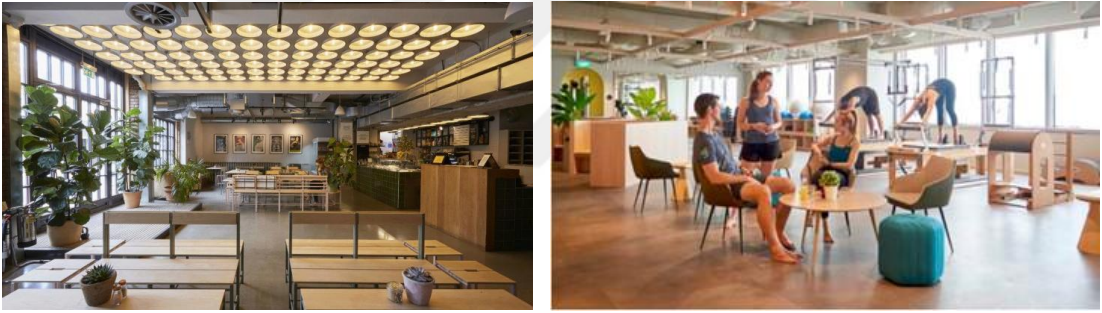
(https://www.archdaily.com/983017/episode-suyu-838-co-living-complex-collective-b?ad_medium=gallery).

3.3. Sosyal Özellikler

Farklı işlevlerin giderek daha fazla birbirine karışması ve bir araya getirilmesi çeşitli sosyal değişimlerin hem bir sonucu hem de bir sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değişimlerin en büyük örnekleri yeni çalışma ve yaşama-barınma biçimleri olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, Schwehr, vd., (2019), ev, ofis, okul vb. mekanlar arasında bugüne kadar net olan ayrımların da giderek bulanıklaştığını savunmaktadır. Bu yeni mekansal dönüşümler ortak çalışma (*co-living*) ve ortak yaşama (*co-working*) gibi yeni kavramların da oluşumuna da karşılık vermektedir.

Sosyoloji ve kentsel planlama bağlamında kullanılan birinci ikinci ve üçüncü mekan terimleri işlevsel melezlik kavramında da karşımıza çıkmaktadır. Birinci mekan barınma işlevi gibi kişisel alanları ifade ederken, ikinci mekan genellikle çalışma veya okul gibi belirli ve zorunlu bir amaca hizmet eden kamusal alanları temsil etmektedir. Üçüncü mekan ise bu iki tanımın dışında, insanların gönüllü olarak tercih ettikleri, genelde kültürel etkileşimde bulunulabilen, sosyal bağların

güçlendirilebileceği ve topluluk oluşturulabilecek mekanları tanımlamaktadır. Bu bağlamda Morisson (2019), ortak çalışma mekanlarını tüm bu terimlerden bağımsız bir 'dördüncü mekan' olarak tanımlamıştır (Migliore, vd., 2021). Barınma ve çalışma temel fonksiyonlarının yanına eğlence ve sosyal aktivite mekanlarını da ekleyen bu yaklaşım birinci, ikinci ve üçüncü mekanı bir araya getiren bir hibrit mekan olan değerlendirilmiştir. Ortak çalışma mekanlarına ek olarak diğer işlevsel melezlenme durumları da dördüncü mekan olarak değerlendirilebilir. Core Collective Kensington'in ana işlevi ortak çalışma merkezidir ancak sağladığı spor salonu ve kafe gibi imkanlarla kullanıcıların birden çok görevi yerine getirebildiği bir hibrit mekan olarak değerlendirilebilir. Çalışma işlevine sosyal aktiviteleri de ekleyerek Migliore, vd., (2021)'in dördüncü mekanını hayata geçirmektedir (Görsel 24.) (<https://julietangus.com/london-guide/london-workout-guide/>, <https://www.timeout.com/singapore/sport-and-fitness/core-collective>).

Görsel 24. Core Collective Kensington, Londra, Spor salonu, kafe ve ortak çalışma alanı
(<https://julietangus.com/london-guide/london-workout-guide/>,
<https://www.timeout.com/singapore/sport-and-fitness/core-collective>).

Kentsel yapı çevresinde barınma ve çalışma gibi temel zorunluluklar dışında farklı gereksinimleri karşılayan mekanlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Modern toplumun getirdiği çoklu görev sisteminin bir parçası olan kullanıcılar kısıtlı zaman ve mekan sebebiyle bazı sorumlulukları ve sosyal ihtiyaçları biraya getirme eğilimi göstermektedir. Mecburi olarak yapılması gereken görevlerin daha eğlenceli sosyal aktivitelerle birleşmesi çeşitli fonksiyonları bir araya getiren yeni ve farklı konseptlere sahip hibrit mekanların oluşmasının önünü açmaktadır. Bunlara ek olarak, yeni

deneyim arayışlarıyla ortaya çıkan ve birden çok sosyal aktivitenin bir araya getirildiği hibrit mekan örneklerine de sıklıkla rastlamak mümkündür.

Görsel 25. Laundry Holiday, Japonya

(<http://www.coffeeteaimagazine.com/laundry-holiday-a-towns-veranda/>).

Laundry Holiday (Görsel 25.), zorunlu bir görevi daha eğlenceli bir hale getirmek fikriyle oluşturulmuş bir mekandır. Çamaşırhanede geçirilecek zamanı değerlendirmek amacıyla bu işleve ek olacak bir yeme-içme alanı ve oyun alanı eklenmiştir. Bu işlevler hem ekonomik hem de sosyal olarak birbirlerini desteklemektedir. Dış mekana da taşan kafe alanı iç ve dış mekan ilişkisini güçlendirmekte ve mekanının işlevini daha görünür kılmaktadır. Kullanıcılar gündelik hayatın hızlı akışında vakitten tasarruf ederken aynı zamanda sosyalleşme fırsatı da bulabilmektedir (<http://www.coffeeteaimagazine.com/laundry-holiday-a-towns-veranda/>). Farklı deneyim arayışlarına bir karşılık olarak değerlendirilebilecek L'avare Sahne (Görsel 26.) ise tiyatro ve restoran fonksiyonlarını aynı mekanda birleştirmektedir. Tek başına restoran olarak da hizmet verebilen mekan aynı zamanda konser, gösteri, tiyatro gibi çeşitli kültürel etkinliklerin gerçekleştirilebileceği mekansal gereksinimlere sahiptir (<https://belugaim.com/p/lavare-sahne/>).

Görsel 26. L'avare, Ankara, Tiyatro ve Restoran

(<https://belugaim.com/p/lavare-sahne/>).

İdeal melez mekan, kamusal ve özel alanların birlikteliğinden beslenmektedir. Özel hayatın mahremiyeti ve kamusal hayatın sosyalliğinin hibrit mekanların oluşmasında ve gelişmesinde dayanak oluşturduğu pek çok örnek mevcuttur (Per, vd., 2014). Co-living konseptleri bu durumun en yaygın örneklerinden biri olarak gösterilebilir. Günümüzde, en temel ve mahrem ihtiyaç olan yaşama alanları çeşitli ekonomik ve sosyal sebeplerle farklı insanlarla paylaşılabilen bir kavram haline gelmiştir.

Sonuç olarak, işlevsel melez programa sahip mekanlar uyarlanabilir olma özellikleri sayesinde gelişime açıktır. Yapı sistemi içinde oluşabilecek değişikliklere kolay uyum sağlamaktadır. Kullanıcı ve tasarımcıya farklı senaryo ve deneyim olanakları sunabilmektedir. Kentsel yapı çevresinin dönüşümüne mekansal, sosyal ve ekonomik olarak katkı sağlamaktadır. Mekansal, yapısal ve sosyal tüm özellikler sayesinde oluşabilecek farklı kombinasyonlarla çok çeşitli melez mekanların tanımlanması mümkündür. Bu kombinasyonlar bir araya getirdikleri işlevlere göre ya da mekanın kullanım dinamiklerine göre sınıflandırılarak incelenebilir.

4. BÖLÜM: İÇ MEKANDA İŞLEVSEL MELEZLİĞİN ÖRNEK PROJELER ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

İşlevsel melezliğin özü, farklı güçlerin etkileşiminde ve bunların yeni bir mekansal karşılığa dönüşmesinde yatmaktadır. Hibrit sistemlerin tipolojisi, en az iki programın basit bir şekilde bir araya getirilmesinden ziyade, kendi parametreleri ve mantığı olan 'üçüncü' bağımsız bir sistemin tipolojisidir (Chase ve Sumbul, 2005). Bu bölümde incelenecek örnekler, işlevsel melezliğin temelini oluşturan mekansal özelliklerin etkileşimine ve bir araya geliş biçimlerine odaklanacaktır. Bu bağlamda melez sistemler, kendi özellikleri ve kriterleri olan ayrı bir üçüncü sistem olarak kabul edilmiştir. Bu parametreler, Türkiye ve dünya ülkelerinden seçilen örnek mekanların işlevleri, bu işlevlerin birbirleriyle ilişkileri ve mekan içindeki yoğunlukları, mekanların kullanım türleri ve programları olarak tespit edilmiştir.

Son yıllarda, yaşama, çalışma, sosyal etkileşim ve toplumsal birliktelik biçimleri hızla evrilmiş ve dönüşmüştür. Özellikle, "küresel göçebeler" olarak adlandırılan 21. yüzyıl insanları, farklı ihtiyaçlar ve beklentilere sahiptirler (Per, vd., 2014). Bu bağlamda, yeni nesil gereksinimlere karşılık verebilecek melez mekanlar geçmişteki geleneksel kullanım biçimlerine benzer ve farklı olarak değişebilmekte ve yeni mekansal dinamikler oluşturabilmektedir. Bu sebeple, Bölüm 4. kapsamında incelenecek örnekler yeni oluşan küresel gereksinimlerin mekansal boyutta nasıl karşılık bulduğunu yansıtabilmek adına Türkiye ve dünya genelinden seçilmiştir. Bölüm 2.'de değinilen işlevsel melezlik kavramının ortaya çıkış sürecini anlamak, modern kent yaşamının karmaşıklığını ve değişen ihtiyaçlarını belirlemek için önemlidir. Ekonomik ve toplumsal nedenler, küreselleşme ve değişen yaşam tarzları gibi faktörler, melez mekanların ortaya çıkışını desteklemektedir. Bu süreç ve sebepler göz önünde bulundurulduğunda işlevsel hibrit mekan örnekleriyle dünya genelinde daha çok hızlı metropol yaşam tarzının hakim olduğu, sürekli büyüyen ve gelişen şehirlerde karşılaşıldığı görülmektedir.

Bölüm 3.'te belirtilen mekansal, yapısal ve sosyal gereksinimlere karşılık veren hibrit mekan örnekleri incelendiğinde çoğunlukla karşılaşılan işlev kombinasyonları şu şekilde belirlenmiştir;

- Mağaza + Kafe/Restoran
- Mağaza + Eğlence/Topluluk
- Showroom + Ofis
- Showroom + Otel
- Showroom + Kafe/Restoran
- Kafe/Restoran + Servis (Çamaşırhane, Kuaför, vb.)
- Kafe/Restoran + Eğlence/Topluluk
- Kafe/Restoran + Çalışma
- Çalışma + Eğlence/Topluluk
- Co-working (*ortak çalışma*)
- Co-living (*ortak yaşama*)

İncelenen örneklerin çoğunluğunu ticari amaçlı mekanlar oluşturmaktadır. Kültürel ve sosyal aktivitelerin gerçekleştirildiği kamusal alanların da bazı durumlarda bu tipolojiye örnek verilebilecek mekanlar olduğu görülmektedir. Farklı işlevlerle en çok bir araya getirilen fonksiyonların yeme-içme mekanları olduğu görülmektedir. Yeme-içme işlevinin esneklik ve çeşitlilik sağlama potansiyeline sahip olması ve farklı mekansal kurgularda kolay uygulanabilir olması bu durumun en büyük sebeplerinden biri olarak gösterilebilir.

Melez mekanların oluşumunun en büyük sebeplerinden biri olan “hızlı” çağa ayak uydurma zorunluluğu ise servis fonksiyonlarının alışılmış geleneksel mekanlardan taşarak sosyal ve kültürel aktivitelerle iç içe kurgulandığı örneklerde görülmektedir. Bu sayede zorunlu görevler isteğe bağlı aktivitelerle bir araya getirilerek kullanıcıya yeni bir deneyim sunulmaktadır.

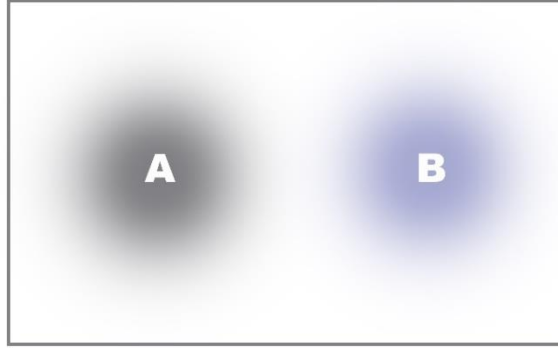
Modern toplumdaki yeni yaşama ve çalışma tarzlarının sonuçları olarak ortaya çıkan ortak çalışma (*co-working*) ve ortak yaşama (*co-living*) işlevlerine sahip mekanların literatürde kendi başlarına ayrı tipolojiler olarak değerlendirildiği çalışmalar görülmektedir. Ancak bu yapıların sahip oldukları mekansal, yapısal ve sosyal özellikler Bölüm 3. bağlamında incelendiğinde işlevsel melez mekanlarla benzer nitelikler taşıdığı söylenebilir. Bu sebeple, çalışma kapsamında hibrit mekanlara ait alt bir konsept olarak değerlendirilmişlerdir.

4.1. İşlevlerin İlişkilerine Göre Melez Mekanlar

Hibrit mekanlarda fonksiyonlar farklı şekillerde bir araya gelebilmektedir. Fonksiyonların bir araya geliş durumları, birbirleriyle ve mekanla etkileşim yoğunluklarına göre sınıflandırılabilir. Başka bir deyişle aynı mekanda bulunan fonksiyonlar birbirleriyle tamamen ilişkisiz, yarı ilişkili veya tam ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Bu üç yoğunluk seviyesi fonksiyonların yapıda kapladığı hacimsel boyuta, mekan programında kapladığı işlevsel alana ve diğer fonksiyonlarla etkileşimde bulunma derecelerine göre belirlenmiştir.

4.1.1. Tamamen İlişkisiz

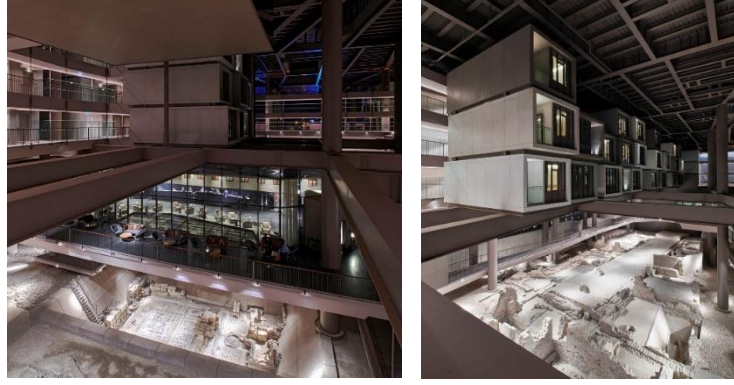
Üç yoğunluk seviyesinden ilki olan tamamen ilişkisiz fonksiyonlar aynı yapıda bulunan ancak sınırları belirgin olarak tanımlanmış mekanları değerlendirmek için kullanılmıştır. Bahsedilen ilişkisizlik durumu fonksiyonlar arasında herhangi bir etkileşiminin olmadığı tamamen ayırık yapıları tanımlamaz. Zira bu, işlevsel melezliğin doğasına aykırı bir durumdur. Burada anlatılmak istenen ilişkisizlik aynı mekansal bütünlük içerisinde yer alan ve aynı programın parçaları olan fonksiyonların çoğunlukla fiziksel ve işlevsel olarak kendi sınırları içinde bulunması durumudur. Aynı mekanı paylaşan fonksiyonlar birbirleriyle iç içe geçmemiştir ve kendi içlerinde bağımsız bir şekilde çalışabilmektedir. Görsel 27.'deki şemada da görüldüğü üzere aynı mekan içinde programlanmış A ve B fonksiyonlarının bir arada bulunduğu ancak kendi içlerinde çalıştığı ilişkisiz bir sistem kurgulanabilmektedir. Birbiriyle direkt olarak ilişki içinde bulunmayan ancak aynı sistem içinde yer alan bu fonksiyonlar birbirlerini ekonomik, sosyal ve mekansal olarak desteklemeye devam etmektedir.

Görsel 27. Tamamen İlişkisiz Fonksiyonlar (*Kişisel Arşiv*).

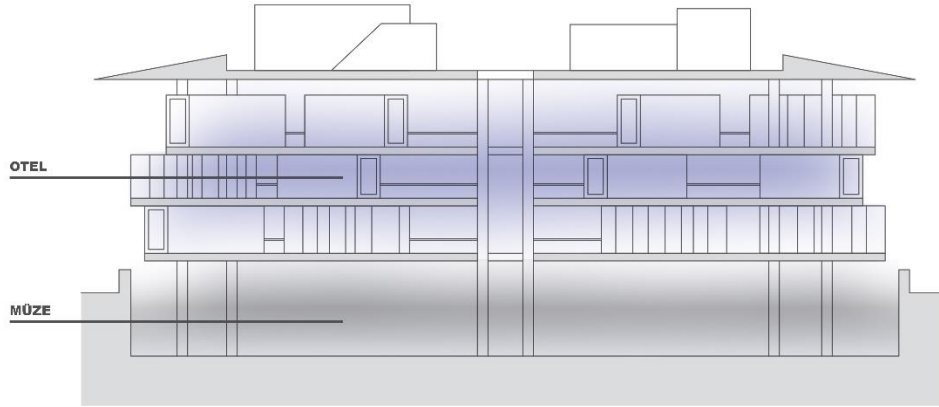
(Aynı mekanda bulunan A ve B fonksiyonları birbirlerinden bağımsız çalışmaktadır.)

Hatay'da bulunan The Museum Hotel Antakya (Görsel 28.) bu durum için iyi bir örnek teşkil etmektedir. İlk etapta sadece otel olarak planlanan yapı arazide yapılan sondaj kazıları sırasında bulunan kalıntılardan sonra müze-otel fikriyle yeniden şekillenmiştir. Hibrit bir mekan olan yapıda temel konsepti müze ve otel fonksiyonları oluşturmaktadır. Bu iki ana fonksiyon her ne kadar aynı sistemin parçaları olsa da kullanıcılara ayrı ayrı hizmet verebilmektedir. Görsel 29.'da görülen kesit çiziminde otel ve müze fonksiyonlarının dikey yerleşimdeki ilişkisi ve mekansal sınırları gösterilmiştir. İşlevsel olarak birbirinden ayrı çalışabilen müze ve otel fonksiyonları arasındaki görsel bağlantı tasarım kurgusu sayesinde yapı boyunca kuvvetli bir şekilde devam etmektedir. Bu durum, kullanıcıların hem mekanı hem de fonksiyonları bir bütün olarak algılamasını ve deneyimlemesini mümkün kılmaktadır (<https://www.archdaily.com/923490/the-museum-hotel-antakya-emre-arolat-architects>).

Görsel 28. The Museum Hotel Antakya, Hatay

(<https://www.archdaily.com/923490/the-museum-hotel-antakya-emre-arolat-architects>).

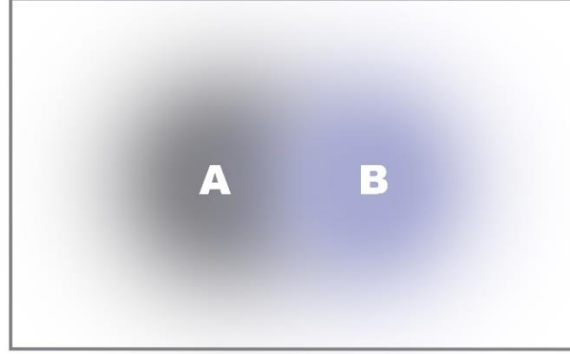
Görsel 29. The Museum Hotel Antakya Kesit Çizimi, (Kişisel Arşiv).

(Otel ve müze fonksiyonları aynı sistem içinde kendi mekansal sınırları içinde çalışmaktadır.)

4.1.2. Yarı ilişkili

Yarı ilişkili olma durumu, aynı mekanda bulunan fonksiyonların kısmi bir ilişkiye sahip olduğu durumları tanımlamak için kullanılmıştır. Böyle sistemlerde, farklı işlevlere sahip alanlar birbirleriyle belirli bir düzeyde etkileşim içindedir, ancak tam anlamıyla bütünleşmiş değildirler. Mekanlar arasındaki hem fiziksel hem de işlevsel sınırların bulanıklaşmaya başladığı bir durum söz konusudur. Ancak fonksiyonlar birlikte çalışabilecekleri gibi ayrı ayrı kendi içlerinde de çalışabilmektedir. Bu tip sisteme sahip mekanlar mekansal, ekonomik ve sosyal açılardan birbirlerini aktif olarak desteklemektedir. Görsel 30.'da bulunan şemada aynı mekanın ve programın parçaları olan A ve B fonksiyonlarının kısmi bir ilişkiyle bir arada bulunmaları

gösterilmiştir. A ve B fonksiyonları kendi içlerinde işlemeye devam ederken aynı zamanda birlikte de çalışabilmektedirler.

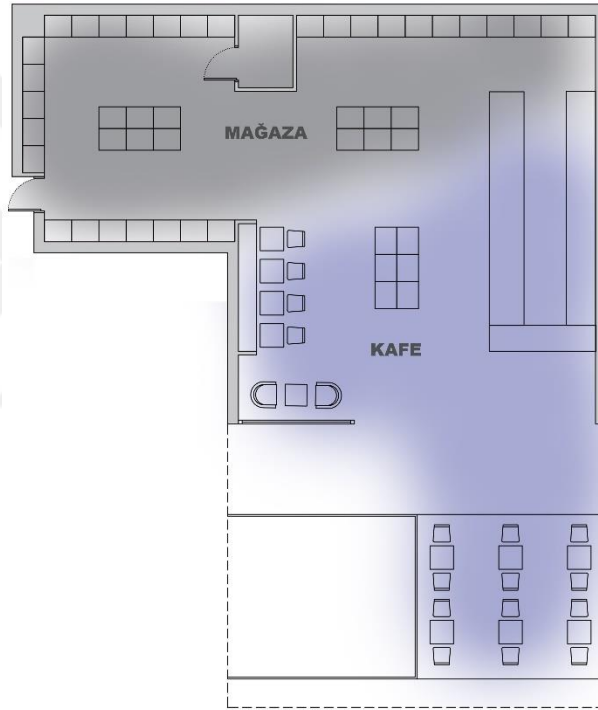
Görsel 30. Yarı ilişkili Fonksiyonlar (*Kişisel Arşiv*).

(Aynı mekanda bulunan A ve B fonksiyonları birbirleriyle kısmi ilişki içinde çalışmaktadır.)

Yarı ilişkili fonksiyonlar için Tchibo Mağazaları (Görsel 31.) örnek olarak gösterilebilir. Kafe-mağaza fonksiyonlarını bir araya getiren konseptte sahip Tchibo markası zincir şubeleriyle sık karşılaşılabilecek bir hibrit mekan örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Görsel 32.'deki plan çiziminde tek mekanda bir araya iki ana işlevin yerleşim şeması ve yarı ilişkili etkileşimi gösterilmektedir. Kafe ve mağaza kısımları kendi içlerinde farklı mekansal gereksinimlerden kaynaklanan bir düzen ve işleyişe sahiptir. Ancak fonksiyonlar birbirinden tamamen bağımsız değildir. Mekan, markanın konseptini ve ürünlerini yansıtacak şekilde bu işlevleri belirli ölçülerde bir araya getiren bir bütün olarak tasarlanmıştır. Bu iki fonksiyon farklı gereksinimlere sahip kullanıcı profillerini aynı mekana yönlendirerek diğer fonksiyonu farklı profiller için daha görünür ve ulaşılabilir kılmaktadır.

Görsel 31. Tchibo Cema, Ankara (*Kişisel Arşiv*).

Görsel 32. Tchibo Cema Plan Çizimi (*Kişisel Arşiv*).

(Kafe ve mağaza işlevleri kısmi bir ilişkiye sahiptir.)

4.1.3. Tam İlişkili

Üçüncü seviye olan tam ilişkili olma durumu aynı mekanda bir araya gelen fonksiyonların yakın ilişkide olduğu sistemleri tanımlamak için kullanılmıştır. Böyle sistemlerde fonksiyonlar sıkı bir şekilde iç içe geçmiştir. Mekansal ve fiziksel sınırlar ortadan kalkmıştır. İşlevler tamamen ya da büyük ölçüde bir arada çalışmaktadır.

Başka bir deyişle, farklı fonksiyonlar karakteristik özelliklerinden ödün vermeden birleşerek tek bir fonksiyon gibi çalışmakta ve mekanın kimliğini birlikte oluşturmaktadırlar. Görsel 33.'te bulunan şemada aynı mekanda bulunan A ve B fonksiyonları tamamen iç içe geçerek neredeyse homojen bir karışım oluşturmaktadır. Bu sayede farklı fonksiyonlar tam ilişkili bir şekilde mekanın programını belirlemektedir.

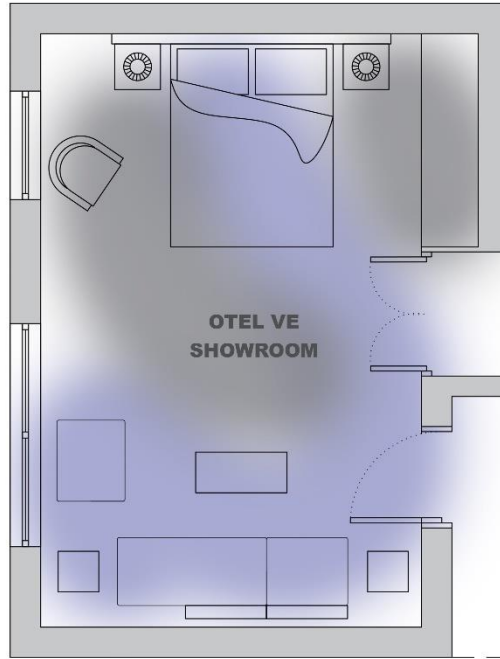
Görsel 33. Tam ilişkili Fonksiyonlar (*Kişisel Arşiv*).
(Aynı mekanda bulunan A ve B fonksiyonları birbirleriyle tam ilişki içinde çalışmaktadır.)

Bu durum için verilebilecek en iyi örneklerden biri Kopenhag'da bulunan Audo Hotel (Görsel 34.) olarak gösterilebilir. Audo Hotel, otel, restoran, etkinlik ve toplantı alanlarını showroom fonksiyonuyla birleştiren bir hibrit mekan olarak hizmet vermektedir. Farklı fonksiyonlardaki alanlar aynı zamanda bir mobilya showroomudur. Mekanda kullanılan tüm mobilyalar aynı zamanda satın alınabilir koleksiyon parçalarıdır. Kullanıcılar bu mekanlarda bulunurken gerçek zamanlı olarak mobilyaları deneyimleme fırsatı bulmaktadır. Fonksiyonlar birbirleriyle iç içe geçerek aynı anda var olmaktadır. Mekanın kimliğini belirleyen bu durum kullanıcılara da farklı bir deneyim imkanı sunmaktadır (<https://www.yellowtrace.com.au/the-audo-copenhagen-norm-architects/>). Görsel 35.'te görülen plan çizimi otelin standart oda yerleşimlerinden birini göstermektedir. Otel ve showroom fonksiyonları iç içe geçerek aynı mekanda tam ilişkili bir şekilde çalışmaktadır.

Görsel 34. Audo Hotel, Danimarka

(<https://www.yellowtrace.com.au/the-audo-copenhagen-norm-architects/>).

Görsel 35. Audo Hotel Standart Oda Plan Çizimi (Kişisel Arşiv).

(Otel ve showroom işlevleri tek mekanda bir araya gelerek tamamen iç içe geçmiştir.)

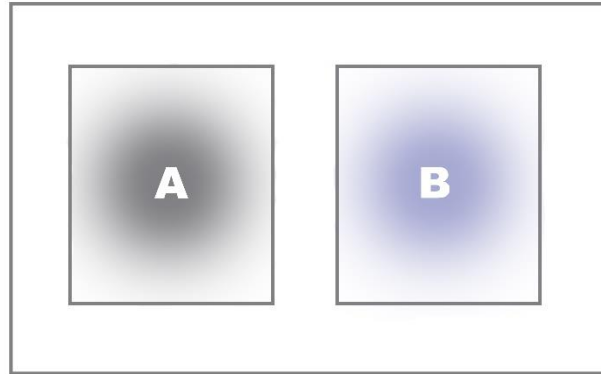
4.2. Kullanım Türlerine Göre Melez Mekanlar

İşlevsel melez mekanlarla ilgili en önemli unsurlardan biri de mekanın programının belirlenmesidir. Farklı işlevlerin farklı yoğunluklarda bir araya gelmesi program oluşumu için önemli faktörlerden biridir. Buna ek olarak, mekanın hizmet edeceği fonksiyonlar ve mekanın fiziksel ve yapısal kapasitesi de programın oluşumunda göz

önünde bulundurulmaktadır. Bu bağlamda örnekler incelendiğinde mekanların kullanım türlerine ve zamanlarına göre üç farklı program yapısına sahip olduğu görülmektedir. Bu programlar; aynı zamanda farklı mekanlarda bulunan fonksiyonlar, farklı zamanlarda aynı mekanda bulunan fonksiyonlar ve aynı zamanda aynı mekanda bulunan fonksiyonlar olarak sınıflandırılabilirler.

4.2.1. Aynı Zamanda Farklı Mekanlarda

Aynı zamanda farklı mekanlarda bulunan fonksiyonlara sahip hibrit yapılarda diğer işlevsel melez mekanlarda olduğu gibi kullanıcılara tek yapı içinde çok fonksiyonlu bir deneyim sunulmaktadır. Ancak bu fonksiyonları tanımlayan alanlar mekansal ve fiziksel olarak birbirlerinden ayrılmıştır. Başka bir deyişle, ayrı karakteristiklere sahip alt fonksiyonlar ve mekanlar bir araya gelerek ana hibrit yapıyı oluşturmaktadır. Bu programda bütün fonksiyonlar aynı anda hizmet vermektedir. Görsel 36.'da bu duruma örnek olarak A ve B fonksiyonlarının fiziksel sınırları belirgin olan farklı alanlarla aynı mekan içinde hizmet ettikleri görülmektedir.

Görsel 36. Aynı Zamanda Farklı Mekanlarda Bulunan Fonksiyonlar (*Kişisel Arşiv*).

Bu kullanım türü için Viyana'da bulunan IKEA Store (Görsel 37.) örnek olarak değerlendirilebilir. “İyi bir komşu olmak” konseptiyle tasarlanan yapı IKEA markasının alışıl gelmiş mağaza düzenine yeni bir yaklaşım getirmektedir. Perakende satış ve yeme-içme işlevlerini bir araya getiren klasik mağaza konsepti

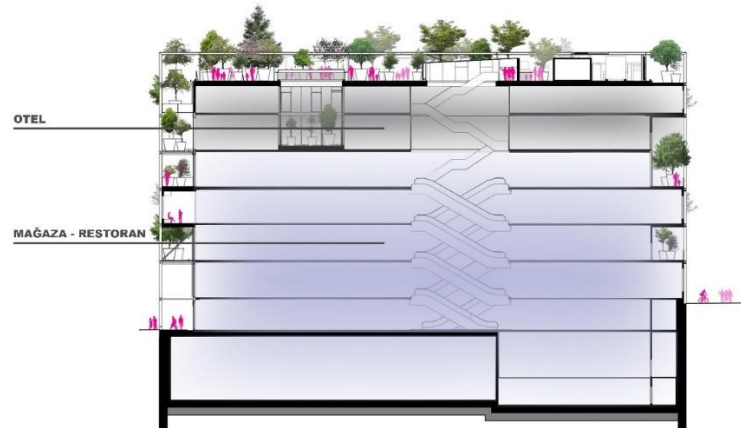
çok katlı bir yapıya uygulanarak bu işlevlere otel ve çatı katında bulunan açık alan eklenmiştir. Aynı yapı içinde farklı mekanlarda yer alan bu fonksiyonlar yapının iç kısmında uzanan bir boşluk sayesinde görsel ilişki içindedir. Bu sayede kullanıcılar bir mekanı deneyimlerken aynı zamanda diğer mekanın fonksiyonuyla da ilişki içinde kalmaktadır. Barındırdığı farklı işlevlerle dinlenme, sosyalleşme, barınma ve alışveriş gibi gereksinimlere karşılık veren IKEA Store bulunduğu çevrenin katma değerini yükselten hibrit bir mekan olarak değerlendirilmektedir (https://www.archdaily.com/994156/ikea-storequerkraft?ad_medium=gallery).

Farklı mekanlarda bulunan ana işlevlerin yapı boyunca yerleşimi Görsel 38.'deki kesit çiziminde görülmektedir. İşlevler aynı yapı içindeki farklı mekanlarda aynı anda hizmet vermektedir.

Görsel 37. IKEA Store, Viyana

(https://www.archdaily.com/994156/ikea-storequerkraft?ad_medium=gallery).

Görsel 38. IKEA Store Kesit Çizimi

(https://www.archdaily.com/994156/ikea-storequerkraft?ad_medium=gallery, Kişisel Arşiv).

(İşlevler farklı mekanlarda aynı anda çalışmaktadır.)

4.2.2. Farklı Zamanlarda Aynı Mekanda

Farklı zamanlarda aynı mekanda bulunan fonksiyonlara sahip yapılar genelde esnek, değişimlere ve dönüşüme uygun, farklı senaryolara uyum sağlayabilen mekanlardan oluşmaktadır. Bu tip programa sahip mekanlarda çoğunlukla modüler mobilya ve donatı sistemleri kullanıldığı görülmektedir. Bu sayede tek bir mekan aynı gün içinde bile pek çok farklı fonksiyona hizmet edebilmektedir. Görsel 39.'da aynı mekanın belirli bir zaman diliminde A fonksiyonuna hizmet ederken daha sonra mekanın programına bağlı olarak B fonksiyonuna hizmet ettiği görülmektedir.

Görsel 39. Farklı Zamanlarda Aynı Mekanda Bulunan Fonksiyonlar (*Kişisel Arşiv*).

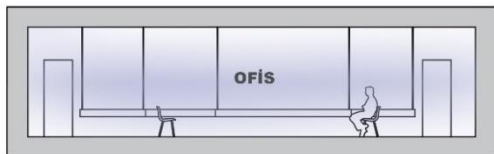
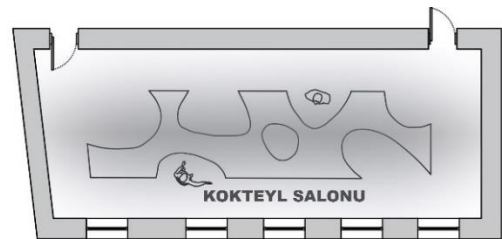
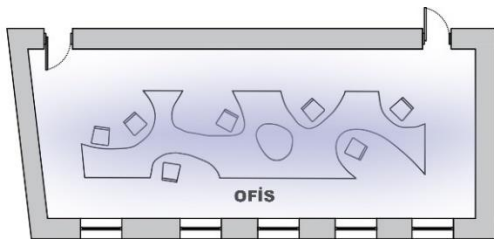
Farklı zamanlarda aynı mekanda bulunan işlevsel melez mekanlar için iyi bir örnek olarak Super Surface Space (Görsel 40-41.) gösterilebilir. Super Surface Space, çağdaş mimarinin ve tasarımın kültürel tanıtımını vurgulamak amacıyla tasarlanmıştır. Moskova'da bulunan yapı esnek mekansal özellikleri sayesinde farklı programlara hizmet edebilmektedir. Mekan, hareketli bölme sistemleri ve mekansal elemanları sayesinde farklı fonksiyonlara göre değişebilmektedir. Bu sayede gündüz ofis veya toplantı salonu olarak kullanılan mekan akşam sergi veya kokteyl salonuna dönüşebilmektedir (<https://www.metrogramma.com/project/super-surface-space/>). Görsel 42.'de bulunan plan ve kesit çizimleri mekanın farklı zamanlardaki farklı işlevsel kullanım şekillerini göstermektedir.

Görsel 40. Super Surface Space, Moskova, Ofis olarak kullanımı
(<https://www.metrogramma.com/project/super-surface-space/>).

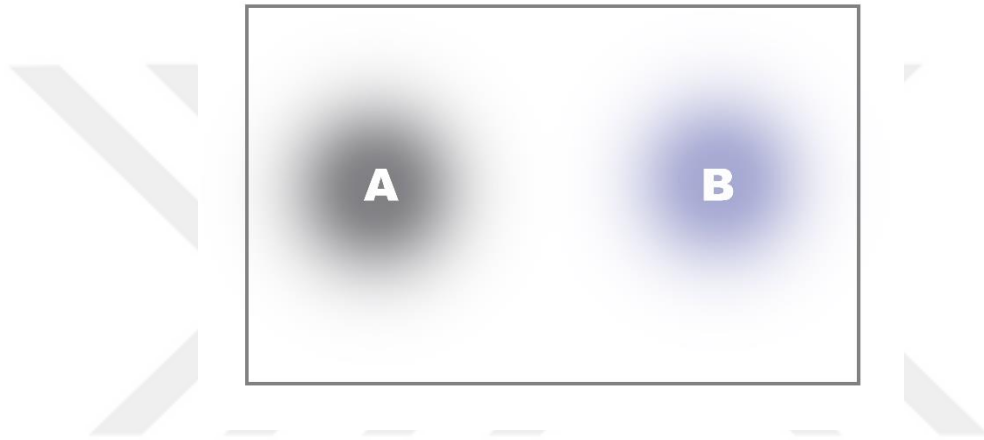
Görsel 41. Super Surface Space, Moskova, Kokteyl salonu olarak kullanımı
(<https://www.metrogramma.com/project/super-surface-space/>).

Görsel 42. Super Surface Space Plan ve Kesit Çizimleri, Farklı zamanlarda ofis (Solda) ve kokteyl salonu (Sağda) kullanım şemaları (*Kişisel Arşiv*).

4.2.3. Aynı Zamanda Aynı Mekanda

Aynı zamanda aynı mekanda bulunan fonksiyonlar ise mekansal ve fiziksel sınırların en aza indiği kullanım türüdür. Bu programa göre fonksiyonlar aynı mekanda aynı anda hizmet vermektedir. Bazı durumlarda fonksiyonlar yoğunluklarına göre içe içe geçebilirken bazı durumlarda ise daha ilişkisiz kurgulandıkları görülmektedir. Görsel 43.'te bulunan şemada bu programa sahip ancak mekansal ilişkileri daha ayırık bir senaryoya sahip bir örnek görselleştirilmiştir.

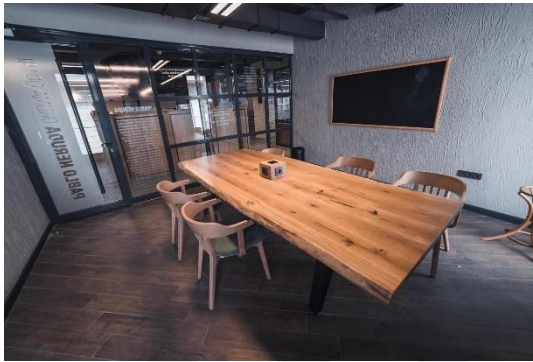
Görsel 43. Aynı Zamanda Aynı Mekanda Bulunan Fonksiyonlar (*Kişisel Arşiv*).

Ankara'da bulunan Liman Kitap Kafe (Görsel 44-45.), aynı zamanda aynı mekanda bulunan işlevsel melez mekanların özelliklerinin incelenebileceği bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekan temelde kitabeve ve kafe konseptlerini bir araya getirmektedir. Bu ana fonksiyonlara ek olarak bireysel ve toplu çalışma alanları ve özel toplantı odalarını da bünyesinde barındırmaktadır. Tüm fonksiyonlar aynı mekan içinde kurgulanmıştır. Bu kurgulanış biçimi Görsel 46.'da bulunan fonksiyon şemasında görülmektedir. Farklı işlevlerin getirdiği mekansal özellikler ve kısıtlamalar dışında fonksiyonlar arası geçişlerde keskin sınırlar bulunmamaktadır. Sınırlar mobilya ve görsel olarak geçirgen bölme elemanlarıyla sağlanmıştır. Bu durum, kullanıcıların mekanı bir bütün olarak algılamasını ve farklı işlevler arasındaki etkileşimin kolaylaşması sağlamaktadır (<http://www.rulericmimarlik.com/liman-kitap.php>).

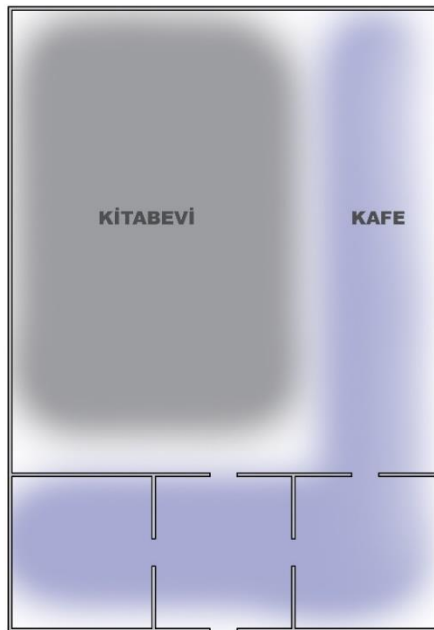
Görsel 44. Liman Kitap Kahve, Ankara, Kitabevi ve kafe bölümleri

(<http://www.rulericmimarlik.com/liman-kitap.php>).

Görsel 45. Liman Kitap Kahve, Ankara, Çalışma alanları ve toplantı odaları

(<http://www.rulericmimarlik.com/liman-kitap.php>).

Görsel 46. Liman Kitap Kahve Fonksiyon Yerleşim Şeması, Zemin kat (Solda) ve Kat 1 (Sağda) planları (*Kişisel Arşiv*).

SONUÇ

İşlevsel melez mekanlar, günümüz modern kent hayatının mekan kullanıcıların karşısına çıkardığı yeni yaşam stillerinin yarattığı mekansal gereksinimlere cevap olarak doğmuş bir tipolojidir. Hızlı gündelik yaşama ayak uydurma zorunluluğunun oluşturduğu çoklu görev sistemi kullanıcıların farklı işlevlere kısıtlı sürede ulaşmasını gerektirmektedir. Bu sorun, işlevsel melez mekanlar sayesinde kullanıcıların farklı işlevlere aynı mekanda ulaşmasıyla çözümlenmiştir.

Yapılı çevredeki mekansal-işlevsel ilişkiye odaklanan işlevsel melez mekanlara ait örnekler kamusal alan ölçeğinden iç mekan ölçeğine kadar çeşitlilik göstermektedir. Birden fazla fonksiyonu bir araya getiren işlevsel melez mekanlar tek işlevli geleneksel mekan tipolojilerinden farklı şekilde çalışmaktadır. Kendine özgü özellikleriyle tek işlevli mekanlardan daha karmaşık bir mekansal kurguya sahiptir. İşlevsel melez mekanlar, karma kullanımlı, çok işlevli ve esnek mekan tipolojileriyle benzerlik göstermektedir. Ancak bu kavramlardan farklı olarak mekanlar arasındaki sınırların bulanıklaşmaya başladığı ve bu mekanların işlevleri arasındaki etkileşimleri kendi prensipleri içinde oluşturan yeni bir mekansal kurgu yaratmaktadır.

İşlevsel melez mekanların kökeni antik çağlara dayanmaktadır. Antik çağlarda ekonomik ve güvenlik kaynaklı sebeplerle küçük alanlarda kurulmak zorunda kalınan şehirler için işlevsel melez mekanlar kaçınılmaz bir çözüm olarak kullanılmıştır. Günümüz modern şehirlerinde ise artan maliyetler ve nüfus artışı sebebiyle araziler değerlendirilmiştir. Mekansal kurguda çoklu yeteneklere sahip bu mekanlar modern kent düzeninde zaman ve yerden tasarruf edilmesinde etkili rol oynamaktadır. Artan nüfus yoğunluğu ve eski tek merkezli kent planlamaları kentlerde oluşan altyapı yetersizliklerini ve trafik gibi sorunları artırmaktadır. İşlevsel melez mekanlar ise, çok merkezli şehirlerin oluşmasına katkı sağlayan faktörlerden biridir. Böylelikle bahsedilen sorunların azaltılmasına yardımcı olmak amacıyla da kullanılmaktadır. Bunlara ek olarak, giderek karmaşılaşan büyük şehirlerin yeni oluşabilecek gereksinimlere ve koşullara karşı daha dayanıklı hale getirdiği düşünülmektedir.

İşlevsel melez mekanlarda bir araya gelen fonksiyonlar ekonomik olarak birbirlerini desteklemektedir. Çeşitli kullanıcı profilleri aynı yapı altına çekilerek diğer fonksiyonlar farklı kullanıcı grupları için daha görünür hale getirilmektedir.

Sürekli gelişerek karmaşıklaşan kent yaşamında değişik işlevsel özellikleri bir araya getiren melez mekanlar modern toplumun çeşitliliğini yansıtarak yeni sosyal etkileşimler sağlamaktadır. Aynı zamanda farklı işlevlerin aynı mekana toplanması kullanıcılar için yeni deneyimler sağlamaktadır.

Çalışma boyunca değinilen farklı işlevsel melez mekan tanımları değerlendirildiğinde bu görüşlerin bazı ortak noktalarda kesiştiği görülmektedir. Bu ortak noktalara göre işlevsel melez mekan özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Çok işlevli olmak
- Alt mekanlar ve fonksiyonlar arasında uyumlu bir geçişe sahip olmak
- Erişilebilir olmak
- Uyarlanabilir olmak
- Sürdürülebilir olmak
- Farklı zaman-mekan deneyimleri sağlamak
- Farklı kullanıcı-mekan deneyimleri sağlamak
- Esnek mekansal programlar sağlamak

İşlevsel melez mekanlar için seçilen fonksiyonların yapısal gereksinimleri örtüşebilir ve bir arada çalışabilir olmalıdır. Bu örtüşme kriterleri çeşitli mekansal parametreler göz önünde bulundurularak belirlenmelidir. Mekan kurgusu işlevlerin yapı içindeki yoğunlukları ve mekansal parametreler belirlendikten sonra düzenlenmelidir. Bu kurgu sonucunda oluşan hibrit mekan kendi özelliklerini oluşturmuş, sürecin başında seçilen fonksiyonlardan bağımsız üçüncü bir sistem oluşturmaktadır.

Çalışma boyunca incelenen örnekler değerlendirildiğinde işlevsel melez mekan oluşumunda seçilen fonksiyonların belirli alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Seçilen fonksiyonların çoğunu mağaza, kafe, restoran, showroom gibi ticari amaçlı mekanlar oluşturmaktadır. Ticari amaçlı fonksiyonları sosyal ve kültürel aktiviteler için tasarlanan eğlence-topluluk mekanları takip etmektedir. Ofis, ortak çalışma, ortak yaşama, otel gibi işlevlerin kullanımının yeni yaşam tarzlarının

benimsenmesiyle arttığı söylenebilir. Bunlara ek olarak, tüm işlevlerle en kolay şekilde bir araya getirilebilen fonksiyon yeme-içme mekanları olarak belirlenmiştir.

İşlevsel melezlik kavramı bir mekana birden çok kullanım amacı yüklemektedir. Bu sebeple mekan kurgusu yapılırken yapının programının belirlenmesi önem taşımaktadır. Belirlenen kurguya göre, bir mekan için seçilen fonksiyonlar aynı zamanda farklı mekanlarda, farklı zamanlarda aynı mekanda ya da aynı zamanda aynı mekanda bulunabilirler. İşlevler, birbirleriyle ve mekanla kurdukları etkileşimlerin yoğunluk derecelerine göre tamamen ilişkisiz, yarı ilişkili ve tam ilişkili olarak sınıflandırılmıştır.

Tez çalışması boyunca yapılan değerlendirmelerin bir özeti olarak Tablo 7.'de işlevsel melezlik kavramının kullanım sebepleri ve mekansal karşılıklarına yer verilmiştir.

İşlevsel Melezliğin Kullanım Sebepleri	- Yeni yaşam stillerinin yarattığı mekansal gereksinimler - Hızlı gündelik rutine ayak uydurma zorunluluğu - Hızlı nüfus artışı - Fonksiyonlar arası ekonomik katkı - Farklı mekansal deneyim arayışları
İşlevsel Melezliğin Mekansal Karşılıkları	- Tek işlevli geleneksel mekanlardan daha karmaşık bir mekansal kurguya sahip olma - Mekanın kurgulanışında çoklu yeteneklere sahip olma - Kentsel düzendeki farklı ölçeklerde alandan tasarruf sağlama - Olası yeni koşullara dayanıklı şehirler - Çok merkezli şehirler - Esnek, uyumlu ve verimli mekanlar - Uyarlanabilir/dönüştürülebilir mekanlar - Yeni mekansal deneyimler - Fonksiyonların kullanım türlerine göre mekan programları - Modüler ve hareketli mobilya/donatı sistemleri

Tablo 7. İşlevsel Melezlik Kavramının Kullanım Sebepleri ve Mekansal Karşılıkları (*Kişisel Arşiv*).

Bu çalışma, iç mekanda işlevsel melezlik kavramının incelenmesi ve işlevsel melez sistemlerin mekansal özelliklerinin belirlenmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler işlevsel melez mekan kavramını araştırmak veya uygulamak isteyen mimarlık ve tasarım disiplinlerinden profesyonellere ve araştırmacılara rehberlik edebilir. Tez çalışması için tercih edilen örnekler incelendiğinde işlevsel melez mekanlarla çoğunlukla Avrupa ve Uzak Doğu ülkelerinde karşılaşıldığı görülmektedir. Ekonomik, sosyolojik sebepler ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleri gibi parametrelerin bu durumun oluşumundaki etkilerinin araştırılması gelecekteki çalışmalar için yol gösterici olabilir.

KAYNAKLAR

- Ábalos, I. ve Herreros, J. (1991). Mixed-use. *Quaderns d'arquitectura i urbanisme*, 191, s. 56-62.
- Abudayyeh, R. (2021). The changing room: Towards an interior multiplicity. *Interiors*, 11(2-3), s. 324–340. <https://doi.org/10.1080/20419112.2021.1962619>
- Al-Hasani, M. (2012). Urban Space Transformation in Old City of Baghdad – Integration and Management. *Megaron*, 7(1), s. 79-90.
- Ali, F. (2019). From Zoning Based Area To A Hybrid Space; The Transformation Strategies. *Journal of Contemporary Urban Affairs*, 3(1), s. 26–37. <https://doi.org/10.25034/ijcua.2018.4679>
- Almajidi, B.H., Marqus, R.W. ve Mudhaffar, Y.G. (2021). Functional flexibility as a criticism mechanism in contemporary architecture. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 1105. doi:10.1088/1757-899X/1105/1/012088
- Asiliskender, B. (2004). Kimlik, Mekan ve Yer Deneyimi. *Kültür ve İletişim*, 2(7), s. 73-94.
- Batty, M. (2005). The Drivers of Urban Change. *Cities and Complexity: Understanding Cities with Cellular Automata, Agent-Based Models, and Fractals*. Cambridge: The MIT Press.
- Bemanian, M.R., Mahdavinejad, M., Karam, A. Ve Ramezani, S. (2012). The Role of Combined-Scale Smart Structures in Multifunctional Spaces Development. *International Journal of Applied Physics and Mathematics*, 2(1), s. 5–7.
- Braifkani, E. A., ve Günçe, K. (2021). Hybrid space as a conceptual framework for adaptation. *Journal of Design for Resilience in Architecture and Planning*, 1(1), s. 01–14. <https://doi.org/10.47818/drarch.2020.v1i1001>
- Buğra, S., (2011). *Mimaride Melezlik Yerelin Kendini “Yeni”den Tanımlaması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı.

- Caples, S. ve Jefferson, E. (2005). Introduction: Mixology. *The New Mix: Culturally Dynamic Architecture, Architectural Design*, 75(2), s. 5-7.
- Castells, M. (2011). *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and Culture*. Oxford: Wiley & Backwell.
- Chan, T., (2010). *Rethinking space + place: negotiating a social realm between mobile technology and architecture*. Master Thesis, Toronto Metropolitan University, Architecture. <https://doi.org/10.32920/ryerson.14657889.v1>
- Chase, S.C. ve Sumbul, A. (2005). Grammar transformations: using composite grammars to understand hybridity in design. *Learning from the Past a Foundation for the Future CAADFutures*. s. 89-98.
- Ching, F.D.K. (2002). *Architecture: Form, Space, & Order*. John Wiley & Sons Inc.
- Cho, I.S., Heng, C. K. ve Trivic, Z. (2016). *Re-Framing UrbanSpace Urban Design for Emerging Hybrid and High-Density Conditions*. London: Routledge.
- Cho, I.S., Trivic, Z., ve Nasution, I. (2017). New high-density intensified housing developments in Asia: qualities, potential and challenges. *Journal of Urban Design*, 22(5), 613–636.
- Di Marino, M., Tabrizi, H. A., Chavoshi, S. H. ve Sinitsyna, A. (2023). Hybrid cities and new working spaces – The case of Oslo. *Progress in Planning*, 170, 100712. <https://doi.org/10.1016/j.progress.2022.100712>
- Dluhosh, E. (1974). Flexibility/Variability and Programming. *IF, Industrialization Forum*, 5, s. 39-46.
- Ertürk, V., (2021). Yeniden İşlevlendirilmiş İç Mekanlarda Melezlik Kavramı: Erimtan Müzesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Etcheberry, M. (2004). Füzyon Mimarisi. Arkitera. Erişim: 28.11.2023. <https://v3.arkitera.com/v1/haberler/2004/11/06/fuzyon.htm>
- Fenton, J., (1985). *Pamphlet Architecture 11: Hybrid Buildings*. Princeton Architectural Press.

- Foucault, M. ve Miskowiec, J. (1986). Of Other Space. *Diacritics*, 16(1), s. 22-27.
<https://doi.org/10.2307/464648>
- Franck, K. A. ve Lepori, R. B., (2000). The Animism of Architecture. *Architecture Inside Out*. Great Britain: Wiley-Academy.
- Ghafourian, M. ve Aghaei, S. (2016). Flexibility criteria for design of apartment housing in Iran. *Soffeh*, 26(3), s. 41-64.
- Gündüz, G.N., (2007). *Mekansal Durumlar Üzerine Mimaride Melezlik Kavramı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı.
- Gyurkovich, M., Homiński, B., Twardowski, M. ve diğerleri. (2016). *Hybrid Urban Structures*. Kraków: Wydawnictwo PK.
- Gyurkovich, M. (2022). Hybrid Housing as the Answer to the Changing Needs of Contemporary Society. *ACE: Architecture, City and Environment*, 16(48).
<https://doi.org/10.5821/ace.16.48.9328>
- Haddadi, S. (2020). The hybrid building concept. Topological characterisation as a project resource. *Cuadernos De Proyectos Arquitectónicos/Cuadernos De Proyectos Arquitectónicos*, 10, s. 110-113.
<https://doi.org/10.20868/cpa.2020.10.4576>
- Hessari, P. ve Chegeni, F. (2022). Measuring the Relationship Between Spatial Configuration Concept Variables and Flexibility Components. *Journal of Architecture and Urbanism*, 46(2), s. 89-99.
<https://doi.org/10.3846/jau.2022.16437>
- Holl, S. (2014). Hybrid Buildings. Per, A.F., Mozas, J. ve Arpa, J. (Ed.). *This is Hybrid: An Analysis of Mixed-use Buildings*, s. 6-9. A+t Architecture.
<https://www.webarcelona.net/barcelona-events/klimt-immersive-experience-ideal-centre-darts-digitals> Erişim: 25.11.2023.
- <https://archinect.com/news/article/150326120/company-that-projects-life-size-plans-for-client-walkthroughs-is-coming-to-the-u-s> Erişim: 25.11.2023.

<https://www.gzt.com/arkitekt/less-is-bore-mottosu-robert-venturi-3580912> Erişim:
26.11.2023.

<https://www.archdaily.com/905366/wrightwood-659-exhibition-space-tadao-ando-architect-and-associates> Erişim: 29.11.2023.

<https://ephesus.us/tr/antik-efes/asagi-agora/> Erişim: 03.01.2024.

<https://virtualreconstruction.com/wp/?p=631> Erişim: 03.01.2024.

<https://tr.pinterest.com/pin/556053885212902262/> Erişim: 18.03.2024.

<https://geometrein.medium.com/architectural-context-part-7-rem-koolhaas-b9a2d20dde32> Erişim: 18.03.2024.

https://www.archdaily.com/514825/zorlu-center-emre-arolat-architects-tabanlıoğlu-architects?ad_medium=gallery Erişim: 18.03.2024.

<https://www.archdaily.com/924685/the-loft-studio-space-studio-pka> Erişim:
15.03.2024.

<https://www.arkitera.com/haber/pariste-hibrit-ve-tersine-cevrilebilir-bir-yapi/> Erişim:
20.03.2024.

<https://www.arkiv.com.tr/proje/bomonti-fabrikasi-ortak-alanlari/5808> Erişim:
27.05.2024.

<https://www.archdaily.com/569466/her-majesty-s-pleasure-tongtong> Erişim:
29.11.2023.

<https://www.wework.com/search?slug=spain> Erişim: 18.04.2024.

<https://www.super-local.org/base-milano-x-superlocal/> Erişim: 20.11.2023.

<https://archello.com/project/base-milano-cultural-centre> Erişim: 20.11.2023.

https://www.archdaily.com/983017/episode-suyu-838-co-living-complex-collective-b?ad_medium=gallery Erişim: 27.05.2023.

<https://julietangus.com/london-guide/london-workout-guide/> Erişim: 20.11.2023.

<https://www.timeout.com/singapore/sport-and-fitness/core-collective> Erişim:
20.11.2023.

<http://www.coffeeteaimagazine.com/laundry-holiday-a-towns-veranda/> Erişim:
19.03.2024.

<https://belugaim.com/p/lavare-sahne/> Erişim: 28.04.2024.

<https://www.archdaily.com/923490/the-museum-hotel-antakya-emre-arolat-architects> Erişim: 15.11.2023.

<https://www.yellowtrace.com.au/the-audo-copenhagen-norm-architects/> Erişim:
05.05.2024.

https://www.archdaily.com/994156/ikea-storequerkraft?ad_medium=gallery Erişim:
20.04.2024.

<https://www.metrogramma.com/project/super-surface-space/> Erişim: 15.04.2024.

<http://www.rulericmimarlik.com/liman-kitap.php> Erişim: 15.06.2023.

Kaptan, Y. (2013). Üçü bir arada: Melez bir mekanın kuruluşu ve Starbucks üzerine gözlemler. *Kültür ve İletişim*, 16(2)(32), s. 73-96.

Kelly, K., (2006). *New Rules For the New Economy: Ten Radical Strategies for a Connected World*. Penguin Group: Viking.

Kiaee, M., Soltanzadeh, H. ve Heidari, A. (2019). Measure the flexibility of the spatial system using space syntax (case study: Houses in Qazvin). *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 16(71), s. 61-76.

Kim, Y., (2008). *Organism of Options : A Design Strategy for Flexible Space*. Master Thesis, Massachusetts Institute of Technology, Department of Architecture.

Koolhaas, R., (1997). *Delirious New York: A Retroactive Manifesto for Manhattan*. The Monacelli Press.

Krasilnikova, E. ve Klimov, D. (2020). Design Principles Of Hybrid Spaces In Terms Of Urban Planning Regeneration. Hadjri, K., Madrazo, L., ve Durosaiye, I.O. (Ed.). *Global Dwelling*. WIT Transactions on The Built Environment, WIT Press. DOI: 10.2495/GD170081

Lawson, B., (2001). *The Language of Space*. Oxford: Elsevier LTD.

- Leclercq, B. ve Pojani, D. (2020). Private, hybrid, and public spaces. Urban design assessment, comparisons, and recommendations. Mehta, V. ve Palazzo, D. (Ed.). *Companion to Public Space*, s. 249-266. London: Routledge.
- Lee, J. (2011). Quality of Life and Semipublic Spaces in High-Rise Mixed-Use Housing Complexes in South Korea. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 10(1), s. 149–156. <https://doi.org/10.3130/jaabe.10.149>
- Lefebvre, H., (1971). *Everyday Life in the Modern World* (S. Rabinovitch, Çev.). London: Transaction Publishers.
- Loomba, A., (2000). *Kolonyalizm, Postkolonyalizm*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Luna, R. (2018). Metropolitan Hybrids. Marinic, G., (Ed.). *The Interior Architecture Theory Reader*. New York: Routledge.
- Mahmud, S. ve Kienast, U. D. (2001). Spontaneous Settlements in Turkey and Bangladesh: Preconditions of Emergence and Environmental Quality of Gecekondu Settlements and Bustees. *Journal of Cities*, 18(4), s. 271-280.
- Migliore, A., Ceinar, I.M. ve Tagliaro, C. (2021). Beyond Coworking: From Flexible to Hybrid Spaces. Orel, M., Dvouletý, O., ve Ratten, V. (Ed.). *The Flexible Workplace*. Human Resource Management, Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-62167-4_1
- Morisson, A. (2019). A Typology of Places in the Knowledge Economy: Towards the Fourth Place. Calabrò, F., Della Spina L. ve Bevilacqua C., (Ed.). *New Metropolitan Perspectives*. Springer International Publishing. s. 444-451.
- Mozas, J. (2014). This is Hybrid A Historical Overview. Per, A.F., Mozas, J. ve Arpa, J. (Ed.). *This is Hybrid: An Analysis of Mixed-use Buildings*, s. 20-41. A+t Architecture.
- Musiatowicz, M. (2014). Hybrid Virgour and the Art of Mixing. Per, A.F., Mozas, J. ve Arpa, J. (Ed.). *This is Hybrid: An Analysis of Mixed-use Buildings*, s. 12-19. A+t Architecture.
- Pena, W.M. ve Parshall, S.A. (2012). *Problem Seeking: An Architectural Programming Primer*, John Wiley and Sons.

- Per, A. F., Mozas, J. ve Arpa, J. (2014). *This is Hybrid: An Analysis of Mixed-use Buildings*. Conran Octopus.
- Pieterse, J.N. (1994). Globalisation as Hybridisation. *International Sociology*, 9(2), s. 161-184. <https://doi.org/10.1177/026858094009002003>
- Priemus, H., Rodenburg, C. A. ve Nijkamp, P. (2004). Multifunctional urban land use: A new phenomenon? A new planning challenge?. *Built Environment*, 30(4), s. 269-273.
- Ptichnikova, G. (2020). Hybridization in Architecture. *Proceedings of the 2nd International Conference on Architecture: Heritage, Traditions and Innovations (AHTI 2020)*, Moscow: Atlantis Press.
- Reichenberger, I. (2017). Digital nomads – a quest for holistic freedom in work and leisure. *Annals of Leisure Research*, 21(3), s. 264-380.
- Sargın, G.A., (2004). “Hybrid” Spaces. Sargın, G.A., (Ed.). *Hybrid Spaces*. Ankara: Metu Press Yayınları.
- Schwehr, P., Schuchert, C.L. ve Winterberger, F. (2019). HYBRIDisation – a resilient strategy in times of change and transformation. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, SUSTAINABLE BUILT ENVIRONMENT D-A-CH CONFERENCE 2019*, 323, Austria. doi:10.1088/1755-1315/323/1/012062
- TDK, (2022). Türk Dil Kurumu Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>
- Willis, K.S. ve Aurigi, A. (2011). Hybrid Spaces: Presence, Rhythms and Performativity *Seventh International Conference on Intelligent Environments*, Nottingham: IEEE. s. 100-106.
- Yazgan, K. ve Yazgan, B. (2004). The Hybridization Processes in Architecture. Sargın, G.A., (Ed.). *Hybrid Spaces*. Ankara: Metu Press Yayınları.
- Young, Ş. (2007). Kahraman Hibrid Özcü Kendine Karşı. *Arredamento Mimarlık*, 07(12), s. 55-62.
- Ziyadee, M. (2014). The Usage of “Cultural Hybridization” in the Designing of Urban Public. *Conference: 2th International Conference on New Urban Language*,

Rethinking Urban Ideology in Post /ideological Times, Madrid: Universidad Politecnica de Madrid.

Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tez/Sanat Çalışması Raporu Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu Tez/Sanat Çalışması Raporunda,

- ☐ Tez/Sanat Çalışması Raporu içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- ☐ görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- ☐ başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- ☐ atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- ☐ kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ☐ bu Tez/Sanat Çalışması Raporunun herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir Tez/Sanat Çalışması Raporu çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

24/06/2024

İdil Türküsü ERSEVEN

Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

Tez Başlığı: İç Mekanda İşlevsel Melezlik

Yukarıda başlığı verilen Tez Çalışması Raporunun tamamı aşağıdaki filtreler kullanılarak Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile Tez Danışmanım tarafından kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Raporlama Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı (%)	Gönderim Numarası
29.05.2024	41	76,799	24.06.2024	%1	2390783232

Uygulanan filtreler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. (Tarih 03/07/2024)

İdil Türküsu ERSEVEN

Öğrenci No.: N22137239

Anabilim Dalı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

Program:

Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Doktora	Bütünleşik Doktora
X			

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Bilge SAYIL ONARAN

Master's Thesis Report Originality Report

HACETTEPE UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Title: Functional Hybridity In Interior Space

The whole thesis report is checked by my supervisor, using Turnitin plagiarism detection software taking into consideration the below mentioned filtering options. According to the originality report, obtained data are as follows.

Date Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defence	Similarity Index (%)	Submission ID
29.05.2024	41	76,799	24.06.2024	%1	2390783232

Filtering options applied are:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read the Hacettepe University Institute of Fine Arts Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations, I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge. I respectfully submit this for approval. (Date 03/07/2024)

İdil Türküsü ERSEVEN

Student No.: N22137239

Department: Interior Architecture and Environmental Design

Program/Degree:

Master's	Proficiency in Art	PhD	Joint Phd
X			

SUPERVISOR APPROVAL

APPROVED

Prof. Bilge SAYIL ONARAN

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversite'ye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezin/raporumun tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin/Sanat Çalışması Raporunun kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezin/sanat çalışması raporumun tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde/sanat çalışması raporumda yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversite'ye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tezim/sanat çalışması raporum aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

☐ Enstitü/ Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... yıl ertelenmiştir. (1)

☐ Enstitü/ Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)

☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

24/06/2024

İdil Türküsü ERSEVEN

*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge

(1) Madde 6.1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmasını ş ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7.1. Ulusal çıkarılan veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü teziere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Tez Danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

